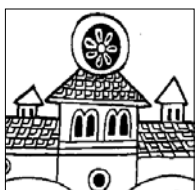

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2011. december
XVIII. évfolyam 4. szám

A Türelem Csarnoka sosem állt a város közép-pontjában. Fennállása óta a Venetianer utca sarkáról követte az eseményeket.

Ablakaival kifelé, meleg falaival befelé figyelt. Születésekor, 1921-ben, az újpesti zsidó hitközség tagjai bábáskodtak körülötte. Vagyonukból emelték e saját iskolát, mert a gyerekek régen kinőtték már a rabbi lakását, ahol átmenetileg az oktatásuk folyt. A jókora telken felhúzott épületben végre otthonra találtak; több százán tanulták itt a magyar és a héber ábécét.

A Türelem Csarnokából 1944 nyarán elfogytak a gyerekek és a tanárok sem tértek többet vissza.

Az új világban a romos épület az állam kezébe került. A ház sebei ellenére akadt, aki mégis itt képzelte el a jövőt. Egy elhivatott iskolaigazgató „kiigényelte” az épületet, majd a tantestülettel és a szülőkkel összefogva beköltöztette Újpest és Palota legszínesebb gyerektársaságát. A fogatékkal élő iskolások korábban városszerte szanaszét tanultak, fejlesztésükre nehezen kerülhetett sor. A falak közé egyszerűen visszatért az élet. A tanítási órák után napközi és szakkörök várták a diákokat. A földszintes iskola 1985-ben adta át szerepét kétszintes utódjának. A Türelem Csarnoka egész életében szolgált, s amikor többé már nem volt rá szükség, örökre eltűnt a föld színéről. □ *Barta Flóra*

Civil élet 1911. Karácsony havában...

„A Gyermekbarát Egyesület [...] december 4-én [...] tartja meg ezidei felruházó ünnepélyét, amelyen a vármegye alispánja is meg fog jelenni. Este az egész csendben működő »Colosseum« Asztaltársaság 30 szegény iskolás gyermeket fog felruházni.” (Ujpesti Figyelő, december 3.)

„Az ujpesti Lujza Leány Egyesület f. évi december hó 9-én este fél 8 órakor a Városháza dísztermében Dálnoki Piroska hegedűművésznő, Dienzl Oszkár zongoraművész és Bretán Miklós operaénekes közreműködésével hangversenyt rendez, melyre a n. é. közönség figyelmét ezennel felhívjuk.” (Ujpest, december 3.)

„Az ujpesti szegény gyermekkórház egylet december hó 25-én d. u. 4 órakor karácsonyi ünnepélyt tart, amelyen 70 szegény beteg gyermeket ajándékoznak meg meleg szeretettel. Az ünnepély élén Papp Szilágyi Lászlóné és Höberth Béla elnökök állanak, kik lelkesen és eredményesen működnek az egylet érdekében.” (Ujpesti Figyelő, december 10.)

„Az Ujpesti Iparosifjak Köre f. hó 2-án szombaton este a Colosseumban úgy anyagiilag, valamit erkölcsileg is szépen sikerült művészestélyt rendezett, mely alkalommal Erdélyi Zoltán 1 felvonásos vígjátéka »Megjött a papa« került színre.” (Ellenzéki Hirlap, december 10.)

„Karambolkör Ujpesten. Ilyen még nem volt. E hó 15-től azonban már ilyen is lesz a »Vigadó«-kávéházban. Csekély díjazás mellett gyakorolhatják magukat itten a karambolt kedvelő ifjak és öregek. Minden hónap közepe táján ezután az u. n. versenyeken számolhatnak be képességeikről. A vezető mesterek értékes díjakról gondoskodnak.” (Ellenzéki Hirlap, december 10.)

„Több mint egy évtizede gyakorolja a Danubius daloskör a jótékonyt még pedig oly mértékben, hogy Ujpest egyetlen jótékony intézménye sem hoz ennyi áldozatot a felruházás terén soha [...] A Danubius daloskör ez idén is 100 gyermeket lát el tetőtől talpig meleg ruhákkal, hasznos ajándékokkal lepi

meg és vendégeli... (Ujpest és Vidéke, december 10.)

„Az ujpesti kath. legényegylet ma december 17-én, az egylet dísztermében saját könyvtára javára színelőadást rendez. Színre kerül: »A császár katonái« (Ujpesti Figyelő, december 17.)

„Az ujpesti Sakkör agilis elnökségének a minden hét szombatjára meghatározott sakkversenyei iránt élénk érdeklődés mutatkozik. – Az Otthon nagykávéházat ez alkalmakkor a sakkbarátok igen nagy számmal keresik föl. F. hó 16-án Sterk Károly hírneves amateur tart simultánt.” (Ujpest, december 17.)

„A »Szent Erzsébet Nőegyesület« szegényei felsegélyezésére karácsonyi bazárt rendez. A bazar dec. 17-én nyílik meg és 3 napig lesz nyitva. A bazáron olcsó áron kapható mindennemű karácsonyi ajándék. [...]

A[z] egyesület [...] a szegénylős szegények számára megszavazott 540 koronát, elhatározta 100 szegényének teljes felruházását, megkezdte a téli fa és szén kiosztását.” (Ujpest és Vidéke, december 17.)

„Az Ujpesti II. József asztaltársaság [...] e hó 21-én este 7 órakor saját helyiségében circa 40 gyermeket ruház fel tetőtől talpig, és vallás külömbiség nélkül, a nyomort, a kiáltó szükségletet tekinti csak.” (Ujpest és Vidéke december 17.)

„Az Ujpesti Demokrata Kör a Széchenyi kávéházbéli helyiségeiből a Vigadó pompás helyiségeiben ujult erővel kezdi meg eddig lassan haladó munkáját s remélhető, hogy a körben rejlő hatalmas, eddig pangó erőit jó, kulturfejlesztő irányban fogja felhasználni.” (Ellenzéki Hirlap, december 17.)

„Az Ujpesti Iparoskör f. évi december 31-én este 7 órakor kezdődő kabaré előadás és tréfás tombolával egybekötött Sylvester-estét rendez, melyre a tagokat és ismerőseiket ez uton is meghívja az elnökség. Az estély családias jellegű lesz, azért kéretnek a hölgyek és urak minél egyszerűbb öltözetben jelenjenek meg. Jó konyháról és zenéről gondoskodva van.” (Ellenzéki Hirlap, december 24.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelbeli elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:

IVÁNYI JÁNOS
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA
KÖRÖS ANIKÓ
KRIZSÁN SÁNDOR
DR. SALLAI JÁNOS
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:

BARTA FLÓRA *egyetemi hallgató*
BUDA ATTILA *könyvtárvezető*
(ELTE)
DR. GERBER ALAJOS *fogorvos,*
bitoktató
GRUSZNÉ NOVOTNY KATALIN
tanár, igazgatóhelyettes
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,*
gimnázium-igazgató
DR. HOLLÓSI ANTAL *sebész főorvos,*
orvos igazgató
IVÁNYI JÁNOS *okleveles építőmérnök*
KÁROLYI LÁSZLÓ GRÓF *üzletember*
KADLECOVITS GÉZA *helytörténet-*
kutató
DR. KRISKA GYÖRGY *egyetemi*
adjunktus (ELTE)
KRIZSÁN SÁNDOR *gyűjteménykezelő*
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,*
szerkesztő
SZÖLLŐSY MARIANNE *helytörténeti-*
gyűjtemény-vezető
VARGA GÁBOR *régész*
VARGA KÁROLY *nyug. MÁV*
főmérnök-főtanácsos

Kiadja:

Újpest Önkormányzata

Műszaki szerkesztő:

GELLÉRT KATALIN

Nyomdai kivitelezés:

SPÁCIUM BT.

Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2011. december
XVIII. évfolyam 4. szám

A Türelem Csarnoka (részlet)

1	BARTA FLÓRA <i>A Türelem Csarnoka</i>
Múltidéző	
2	<i>Civil élet 1911. Karácsony havában</i> Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány	
4	DR. GERBER ALAJOS <i>A Károlyi grófok kapcsolata az újpesti munkás fiatalokkal</i>
Közlemények	
7	VARGA GÁBOR <i>Rómaiak Újpesten?</i>
9	IVÁNYI JÁNOS <i>Nemes Fejes István asztalosműhelye</i>
11	<i>Beszámoló az újpesti Világosság páholy működéséről,</i> 4. rész. Közreadja KADLECOVITS GÉZA
14	GRUSZNÉ NOVOTNY KATALIN <i>Kilencven éves az újpesti kisegítő iskola</i>
17	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>Epizódok Aschner Lipót életéből,</i> 15. rész: <i>Az utolsó évek</i>
20	DR. HOLLÓSI ANTAL <i>Dr. Lazarits Jenő</i>
21	VARGA KÁROLY <i>Újpesti festékek a MÁV szerelvényein</i>
22	KRIZSÁN SÁNDOR <i>„Újpest-Központ végállomás!”, 5. rész:</i> <i>Megkezdődött a Bajcsy-Zsilinszky (István) út átépítése</i>
23	BUDA ATTILA <i>Károlyi László</i>
23	KÁROLYI LÁSZLÓ <i>Tornyosuló felbők</i>
25	DR. KRISKA GYÖRGY <i>Egy újpesti kezdeményezés</i> <i>a természettudományos oktatás megújításáért</i>
Híres újpestiek	
26	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Dr. Miklós Antal</i>
Interjú	
29	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Kedvenc időtöltése a sakk</i> <i>és az evezés volt</i>
32	Helytörténeti hírek

DR. GERBER ALAJOS

A Károlyi grófok kapcsolata az újpesti munkás fiatalokkal

120 évvel ezelőtt alakult meg az Újpesti Katolikus Legényegylet

Ez év októberében emlékeznek meg Rómában is a Legényegyletek megalapítójának, Adolf Kolping boldoggá avatásának 20. évfordulójáról.

Azóta a szertartást végző egyházfőt, II. János Pál pápát is a boldogok sorába emelték (2011). Ő Kolpingot, a Németországban munkásokat segítő és támogató papot, példaként állította a hívek elé.

A Kolping-mozgalom megalapítója Kolping Adolf volt, a Németországban élő, iparostanoncból lett katolikus pap. (Mozgalma napjainkban Kolping Család néven éledt újjá.) Célja az volt, látva a nyomort, a kiszolgáltatottságot, hogy a kapitalisták nyereségvágya által kiszigerelt fiatalokat az egyesület védelmébe tömörítse. Saját sorsán tapasztalhatta meg ennek égető szükségét. Mint szegény szülők gyermeke, nem követhette szíve vágyát, mely a papi hivatás felé szólította. Cipészsegédként dolgozott sokáig. Világosan felismerte, hogy a proletáröntudat élesztése helyett inkább a szakmai és lelki felkészültséget kell előtérbe helyezni. Olyan hasznos munkásokat, polgárokat akart nevelni, akik képesek keresztény alapokon a munkában és a hivatásban, a házasságban és családban, az egyházban és a társadalomban felelősen helytállni. Nagy érdeme volt, hogy a munkát a hivatás szintjére emelte. Ezzel az iparosságnak is rangot adott. A keresztény ember számára nem annyira az a fontos, hogy „mit” csinál, hanem az, „hogyan” csinálja. A köszöntés ez volt: „Isten áldja a tisztas ipart!”

Európában ez idő tájt egyre több városban alakították meg a munkásfiatalok számára a Katolikus Legényegyleteket. Érdekes véletlen, hogy 1849-ben Kölnben, amikor Kolping néhány legény előtt meghirdette mozgalmát, ugyanaznap a város másik részében Marx bon-

totta ki szociáldemokrata munkásmozgalom zászlaját.

1891-ben egy kis baráti társaságban, melyhez a Ceglédről jött kádármester, anyai nagyapám, Ranyák György is tartozott, felvetődött az iparos tanoncok szomorú, áldatlan helyzete. Elhatározták, hogy a munkásfiatalok megsegítésére Újpesten is megalakítják az Újpesti Katolikus Legényegyletet. 1941-ben, az Egyesület alapításának 50. évfordulóján felidézik a legelső időket. Az egyletnek az induláskor helyiségről is kellett gondoskodni. Egy Árpád-úti kétszobás lakást béreltek ki, melynek bérét a tagok saját zsebükből fizették ki. Az Egylet megalakulását hivatalosan bejelentették, és az alapszabályokat bemutatták Illek Vince akkori apátplébánosnak, aki nagy örömmel fogadta az alapítók elhatározását. Az első ügyvezető egyházi elnöki tisztségre dr. Varázséji Béla hitoktatót, a későbbi újpesti préostplébánost, a város leendő díszpolgárát kérték fel. A nemes ügyért lelkesedő és az ifjúságot mindennél jobban szerető egyházi elnök vezetése alatt gyors fejlődésnek indult az egylet. 1893-ban már zászlószentelésre is sor került. A zászlóanyai tisztet gr. Károlyi Sándorné sz. Kornis Clarisse töltötte be, aki a zászlót az Egyletnek adományozta. (A negyvenéves jubileumon ezt a tisztséget Gerber Alajosné, a világi elnök hitvese látta el.)

Hamarosan kicsinek bizonyult a lakás. Egy választmányi gyűlésen indítvány hangzott el, hogy kérjenek új helyiséget a jótékonyságáról közismert Károlyi Sándor gróftól. A kérés meghallgatásra talált, az Egylet egy egész házat kapott használatra a régi vasúti megállónál. Később a gróf a József utcában, a valamikor óvodának használt épületet jelölte ki az Egyletnek új helyiségül. A szép kerttel rendelkező házban az Egylet most már saját állandó helyiségében tartalmaz, belső életet építhetett ki. Az egyleti munka gyönyörűen haladt, a tagok száma minden várakozást felülmúlt. 1898-ban

– mint a fennmaradt plakát hirdeti – öt felvonásos drámát is játszottak a Colosseumban.

Fennmaradt egy jegyzőkönyv, mely 400 nagy, kézírásos oldalon keresztül számol be az 1921-1930-ig tartó egyleti munkáról. A sikeres kezdeti éveket – mint írják – a világháború és az azt követő forradalom megtörte. Az irattár is elpusztult. Az újrainduláshoz is volt sok ügybuzgó, lelkes, tevékeny fiatal. Nagypámat, a jegyzőkönyv szerint, az ekkor vállalt és későbbi áldozatos tevékenysége miatt az egylet örökös dísztagságával tüntették ki. Ebbe a legényegyletbe került, mint fiatal fogtechnikus tanonc, édesapám, Gerber Alajos. Tagkönyve szerint, 1909 októberében lett egyleti tag (háromévi tanoncotthoni tagság után). A húszas évek elején Önképzőkört hozott létre és aktívan bekapcsolódott a színjátszásba is.

Károlyi Sándor gróf élénk figyelemmel kísérte az Egylet működését, és látva annak társadalomépítő hatását, megvette az Egylet számára a Csokonai u. 38. sz. emeletes házat, ahova 1905 áprilisában költözött be az Egylet. „Ebben a házban egészen a háború kitöréséig anyagi terhektől mentes, gondtalan, boldog évek köszöntöttek az Egyletre. Károlyi László gróf 1912-ben felépíttette az Erkel utcai oldalon a tanoncinternátust. Ekkor avatták fel az Egylet Tanoncotthonát. Az otthon felavatásának napján leplezték le az Egylet nagynevű székház adományozójának, Károlyi Sándor grófnak mellszobrát, mely a díszteremben nyert elhelyezést és amelyet Károlyi László

gróf készíttetett atyja emlékének. (A szobor – mely Stróbl Alajos alkotása – jelenleg a főtí templom alatti családi kriptában található.)

A kettős ünnepélyen megjelent a gróf Károlyi-család, Apponyi Albert gróf és családja, a kultusz- és földművelésügyi minisztériumok képviselőiben azok államtitkárai, a váci püspök képviselője, Újpest város polgármestere, a helyi társadalmi egyesületek és az ország minden részéből magukat képviseltető Legényegyletek megbízottai.

A Tanoncotthon az akkori legényegyleti elnökök, Thury Károly főtí és Szedlacek István csongrádi plébános vezetése mellett, valóban korszerű munkát végeztek. Az iparostanoncokat vasárnap délután összegyűjtötték, belőlük önképzőkört alapítottak, takarékközlőiket bankban elhelyezték, vasárnapi összejöveteleik alkalmával a tanoncokat vajas kenyér uzsonnával megvendégelték. Nagy szálka volt ez a keresztényellenes tábor szemében, el is nevezték az otthon tanonctagjait „vajasoknak”. Ám ők büszkén viselték az elnevezést. Újpest keresztény iparostársadalmának számos meghatározó személye került ki ezen „vajasok” közül.

Az iparostanoncok otthona a világháború és az utána következő forradalmak után beálló ipari válság miatt megszüntette működését.

1922 decemberében Károlyi László gróf az alábbi oklevelet küldte az Egylet vezetőinek: „Az Újpesti Katolikus Legényegylet t. Vezetőségének, Újpest.

Az 50. jubileum tablója. A legények és leányok előtt ülnek balról jobbra: Gerber Alajos világi elnök, Gerber Alajosné Ranyák Ilona a Napsugár Leányklub vezetője és Valter Lajos egyházi elnök.

Istenben boldogult gróf Károlyi Sándor azon nemes érzelmektől indítatva, melyekkel az iparosság kulturális haladása különösen pedig az ifjabb iparos nemzedék hazafias és keresztény szellemben való neveltetése és továbbképzése iránt mindenkor viseltetett, mintegy két évtizeddel ezelőtt az Újpesten Csokonai utca 34 (ma: 38) sz. alatti házát az Újpesti Kath. Legényegylet használatára bocsájtotta oly célból, hogy annak helyiségeiben az egyesület otthont találjon.

Boldog emlékü elődöm példáját követve az említett Csokonai utcai házát, mely tulajdonomat képezi, – már évekkel ezelőtt én is az egyesület rendelkezésére bocsájtottam –. Minthogy azonban ezen átengedésről, illetve az átengedés feltételeiről köztem és az Újpesti Kath. Legényegylet között semmiféle írásbeli megállapodás nem volt, szükségesnek tartom, hogy jelen levelemben közöljem az egylet t. Vezetőségével azon feltételeket, melyek mellett az újpesti házat továbbra is az Újpesti Kath. Legényegylet használatában hagyom, illetve neki átengedem...

Tisztelettel: Gróf Károlyi László

A vezetőség a megfogalmazott feltételeket egyhangúan elfogadta. A gróf úr egyben megbízta a főti r. kath. plébános urat annak ellenőrzésére, hogy az egyesület vezetői és működése az elődök által kitűzött célnak megfelelő legyen. Az épület fenntartásához is kaptak segítséget. Téli időben egy-egy vagon fa is érkezett ajándékba.

A nagylelkű patrónusnak és nejének, Apponyi Franciskának és az őket követő fiúknak dr. Károlyi István grófnak sem kellett szégyenkezni az egyesület működése miatt.

A jubileumi misére vonulók között találjuk – középen – a grófi családból Borbálát és István grófot

Mindent megtettek, hogy az iparos ifjúságot műveljék. Évente 30-40 ismeretterjesztő előadást tartottak ipari, jogi, egészségügyi, társadalmi kérdésekről. Az előadók névsorában jeles emberek szerepeltek: Apponyi Albert gróf, Prohászka Ottokár püspök, vezető emberek, egyetemi tanárok és városunk intelligenciája.

A félévszázados visszatekintésben az újpesti munkás fiatalok így emlékeztek jótévedőikre: „Hogy az újpesti Legényegylet sikerekben gazdag 50 esztendőre tekinthet vissza, az elsősorban a gróf Károlyi család érdeme. A Legényegylet alakulásától a mai napig élvezte és élvezzi a Károlyi grófok bőkezű támogatását. Jubileumunk alkalmával hálásan emlékezünk meg róluk és szívből jövő köszönetünket tolmácsoljuk jelenlegi patrónusunknak, dr. gróf Károlyi Istvánnak és fennköltlelkű nejének, Windischgraetz Magdolna hercegnőnek, aki jubileumi zászlónk zászlóanyai tisztjét magas személyével tölti be. Isten áldását kérjük a grófi családra, amelynél nemes örökség volt a mély szociális érzés, a jónak és értékesnek pártfogása. Nemcsak nevükben, hanem a lélekben is Krisztus szíve szerinti arisztokraták Ők.”

1923-ban „Harang” címmel havonta megjelenő lapot adott ki az egylet. Anyagiak hiányában csak 3 évig jelenhetett meg a lap, de ezen idő alatt a Kolping eszmék nívós terjesztője volt.

Az elnökök komoly gondot fordítottak arra, hogy a tagokat közelebből megismerve segítsék személyes tulajdonságaiknak kibontakoztatását. Zenekar, dalárda, műkedvelő gárda, sport és túra szakosztály működött. Az épületben könyvtár, tornaterem, játékszoba, színházterem szolgálta a szakosztályokba tömörült fiatalokat. A baráti, vidám, családias légkör, a hangulatos esték vonzották a fiatalokat. Szívesen tanultak, szórakoztak, kirándultak együtt. Az azonos értékrend kialakítását segítették a rendszeres hitbuzgalmi előadások, beszélgetések, az évenkénti lelkigyakorlatok. A lélekápolás elengedhetetlen volt, mert a közösen elfogadott „alaphang” nélkül az együttesben nehezen jöhet létre harmónia.

Takarékpénztár működtetése is segítette anyagilag a tagokat, hitelfelvételt és segítyeket biztosítva. Jelentősen növelte az Egylet pénztárát az országos hírű műkedvelő gárda, mely színvonalas, értékes művek bemutatásával is a jellemnevelést szolgálta. □

VARGA GÁBOR

Rómaiak Újpesten?

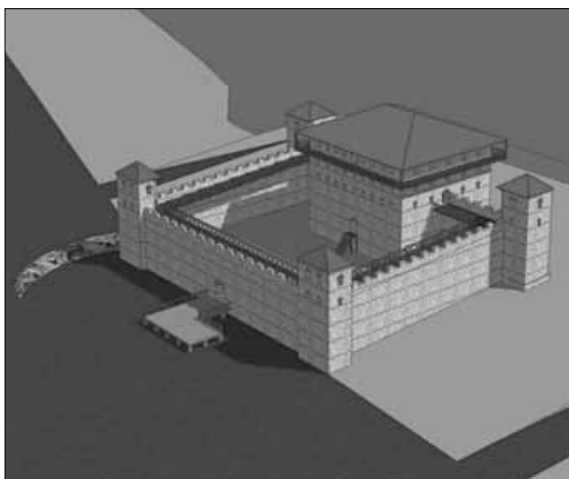
Aki ellátogat az Újpesti Helytörténeti Gyűjteménybe, a kiállított tárgyak között felfedezheti egy római őrtorony makettjét. A rómaiak a Kr. u. 1. századtól az 5. század elejéig uralták a mai Dunántúl területét. A birodalom határa (limes) ebben az időben a Duna vonala volt. Ez azt jelenti, hogy a Duna bal partján fekvő Újpest területe már nem a Római Birodalomhoz, hanem a Barbaricumhoz tartozott, területén szarmaták laktak. Hogy megértsük, miért állhatott mégis római őrtorony itt, meg kell vizsgálnunk, mit is tudunk erről az „őrtoronyról”.

A legelső, aki említi a maradványokat, Rómer Flóris – a magyar régészet megalapítója – volt. 1866-ban a Megyeri csárdával szemben látta a romos falakat, de nem tudta meghatározni sem korát, sem eredeti funkcióját. 1878-ban Salamon Ferenc – aki elsőként ítra meg Budapest történetét –, már római kori katonai erődítésként említette ugyanezt a romot. 1896-ban a a Vízmű építkezéseirez földet és követ termeltek ki a területről, ekkor járt itt Kuzsinszky Bálint, az Aquincumi Múzeum régésze. Két – másodlagosan építő-

anyagként használt – római kori sírkő darabját találta itt, egy ma is látható az Aquincumi Múzeum kőtárában. Ezután nincs tudomásunk a romról.

Ezek a régi leírások ellentétben állnak azokkal, amelyek szerint a Megyeri csárdával szemben a középkori Káposztásmegyer temploma állt volna (lásd Bazsó Gábor írását az Újpesti Helytörténeti Értesítő XI. évf. 3. számában, 2004. szeptember). Ezt a kérdést a Vízmű 1960-as években folytatott építkezései során folytatott régészeti megfigyelések válaszolták meg. Ekkor vált egyértelművé, hogy a középkori templom és falu a Szilas-pataktól északra helyezkedett el. A tévedés oka az lehet, hogy mindkét romot a Megyeri csárda közelében említik. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a 19. század végén még nem volt más viszonyítási pont a környéken, hiszen semmilyen más épület nem állt itt.

A Megyeri csárdával szemben fekvő rom korát azok a leletek bizonyítják, amelyeket Neogrady László gyűjtött az 1950-es években, és ma is megvannak a Helytörténeti Gyűjteményben. Ezek a leletek kerámiaedények – korsók, tálak, fazekak – töredékei.

A dunakeszi kikötőerőd rekonstrukciója
(Készítette: Mráv Zsolt és Orbán Gábor)

Részlet a Duna Budakalász és Óbuda közötti szakaszának hajózási térképéből, 1826 (Magyar Országos Levéltár S12 Div 19 No 16:1). A „Wirthshaus” a csárdát, a „Ruine” a romot jelöli

Ezeknek formája, anyaga és díszítése alapján tudjuk, hogy a római korban készültek.

Tehát joggal feltételezhetjük, hogy valóban két rom létezett egykor a káposztás-megyeri határban, de biztosat, amíg valamilyik romot újra fel nem tárják a régészek, nem mondhatunk. Erre sajnos kevés az esély, az is lehet, hogy végleg elpusztultak a Vízmű, ill. a Gázgyár helyén korábban működött Téglagyár építkezései során.

A rom pontos helyének és korának tisztázása után vizsgáljuk meg, milyen épület állhatott itt a római korban? Az Aquincumi Múzeum két hajdani régésze, Nagy Lajos és Nagy Tibor nem kevesebb, mint kilenc őrtornyot feltételeztek a pesti oldalon, ideértve a káposztásmegyerit is. Az ezekre vonatkozó adatokat a dunai limes világörökségi nevezésének előkészítése során megvizsgáltuk, és kiegészítettük az újabb kutatási eredményekkel. Ezért tudjuk, hogy a feltételezések tévesek, és már korábban is szembetűnő volt, hogy csak Budapesten léteztek volna ilyen bal parti őrtornyok, a Duna többi szakaszán nem.

Mégsem ritka, hogy a rómaiak erődítéseket építettek a Barbaricumban. A Kr. u. 166–180. között zajló markomann-szarmata háborúkat lezáró béke értelmében a szarmatáknak a Duna szigeteit és a Duna bal partját mintegy 12–15 km széles sávban ki kellett üríteniük. Az így létrejött senki földjén a rómaiak nagyméretű, kb. 90–170 m ol-

dalhosszúságú erődöket építettek a mai Szlovákia területén, Izsán, Budapesten a Rákos-patak torkolatánál és a Március 15. téren – hogy csak a legközelebbi példákat említsem. Ennél jóval nagyobb számban ismertek az ún. kikötőerődök. Ezek egy központi, téglalap alaprajzú toronyból álltak, valamint a toronyból kiinduló kerítőfalból. Ez a kerítőfal két kisebb saroktoronnyal volt ellátva, majd a Dunáig futott. A Duna felőli oldalt nem ismerjük pontosan, hiszen a folyó elmosta a maradványokat, de feltételezhető, hogy itt is két saroktorony állt, majd pedig vagy a zárt fal előtt volt a kikötő, vagy a hajók a fal nyitott szakaszán bemanőverezhettek a falon belülré. Ezek az építmények átlagosan 50 m hosszúak voltak. Ilyenek álltak Szobon, Verőcén, Tahitótfaluban, Dunakeszin, Szigetmonostor–Horányban valamint Dunafalván.

Ha végiggondoljuk, hogy a Duna-part a 19. század végéig a Megyeri csárda mögött volt, hogy a Váci út töltése a római korban nem létezett, könnyen elképzelhető, hogy a terület alkalmas volt egy kikötőerőd létesítésére. Úgy gondolom, hogy ma már nem őrtornyoként, hanem kikötőerődként kell elképzelnünk a káposztásmegyeri római épületet. Hogy valóban olyan volt-e, mint a képen szereplő dunakeszi kikötőerőd, csak a romok újbóli előkerülése és régészeti kutatása adhatja választ. □

Római sírkő töredéke Káposztásmegyerről (Aquincumi Múzeum)

Római kori érem a Duna újpesti szakaszáról (Magyar Nemzeti Múzeum)

Nemes Fejes István asztalosműhelye

Ugró Gyula Újpest monográfiájában az újpesti iparosokat felsoroló táblázat legjelentősebb sora az asztalosok számát jelzi, mutatva az iparág töretlen fejlődését. Míg 1840-ben – a település alapításakor – 9 asztalos működött a községben, az asztalosok száma 1910-ben 230, 1930-ban 390 volt. (Ennél többen csak a cipészek voltak, 433-an, majd az asztalosokat követte a 372 piaci árus és a 306 fő kereskedő). Az 1930-as évben az asztalosok munkáját segítette 6 fakereskedő, 1 famegmunkáló üzem és 36 faszobrász.

Ezen iparosok egyik jelentős személyisége volt Nemes Fejes István épület- és műbútorasztalos mester, aki 1900-ban alapította 9 segédet foglalkoztató vállalatát. 1872. június 23-án született Újpesten, régi nemesi családból. A mesterséget édesapjától, Nemes Fejes Sándortól tanulta. Műhelyük a Deák utcában volt, apja maga is jelentős mesterként dolgozott, István 1890-ben nála szabadult fel. Nemes Fejes Sándor testvérével, Fejes Vilma születésnővel néhány év múlva átköltözhetett az Árpád út 79. szám alá. Az Újpesti Képes Almanach 1914. évi, I. évfolyama őket már foglalkozásukkal egyetemben ezen a címen nevezi meg.

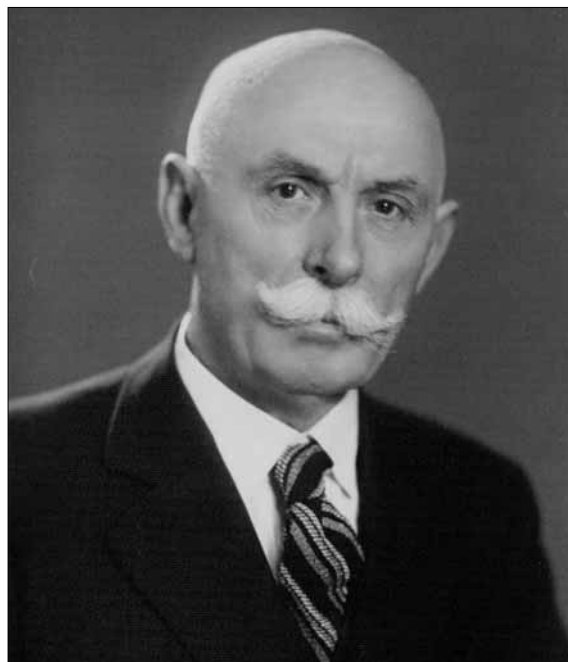
A műhelyeket, családjának és néhány munkásának lakását, továbbá a fedett fészereket is magában foglaló telek a Tavasz és Virág utca sarkán (Tavasz u. 48. – Virág u. 40-42.) feküdt, ahol a munkához szükséges teljes felszerelés rendelkezésre állt, mindazon „házi infrastruktúrával” (disznó- és baromfitartási lehetőséggel), ami a mindennapi élethez is hozzátartozott.

A Magyar Ipar Almanachja 1930. című kötet az inasokról nem tesz említést. Ám a 9 segéd mellett legalább ennyi inast is foglalkoztató, akár üzemnek is nevezhető műhely termékeit nemcsak belföldön, hanem a Balkánon és Olaszországban is értékesítették. A család leszármazottja, a mester unokája múzeumok-

ban, helytörténeti gyűjteményekben járva a kiállított tárgyak között ma is találkozik olyan bútorokkal, amelyekhez hasonlókat a nagypapa műhelyében készítettek.

Nemes Fejes István katonaként az orosz fronton harcolt. Frontszolgálatát alatt megkapta a Károly csapatkeresztet, kétszer a szolgálati keresztet és az I. Ferenc József 50 éves (uralkodásának emlékére a frontkatonáknak kiosztott) jubileumi érmet. Leszerelését követően az iparostársadalom egyik vezérének, egy ideig az asztalos szakosztály elnöke, a szakmai vizsgabizottság, 1936-tól az ipartestületi elöljáróság tagja volt. Húsz éven keresztül városi képviselőként, valamint számos egyesület tagjaként tevékenykedett. 1945-ben halt meg. Az államosításig az üzemet özvegye, Gats Ilona, és fiai, Nemes Fejes Béla és Tibor vitték tovább.

Az asztalosműhelyből ma már semmi nem látható. Az épület(együttes) – több telekkel összevonva – az 1976-os városközpont-rehabilitáció I. ütemének esett áldozatul. Helyén most óvoda működik. A Virág utcai te-

Nemes Fejes István asztalosmester

lekhatár mellett egyetlen megmaradt jegenye-fa emlékeztet a „régiszepek időkére”. Magáról az épületről egy szanálás előtti helyszínrajz, és az unoka visszaemlékezése alapján próbálunk képet alkotni. A kb. 1800 m²-es telek déli telekhatárán a Virág utca irányába mintegy 15 m-re befordulva állt a kéttraktusos, alapincézett, földszintes, alapvetően lakóépület. A ház „lecsapott” sarkán volt a mintaterem (bútorraktár) bejárata. Ezt kétoldalt közrefogta 1-1 lakás. A személybejárat a Tavasz utca felől nyílt. Nyugat felé helyezkedtek el a „kisegítő” (pl. politúrozó) műhelyek, amelyeket – az udvarra benyúló egytraktusos szárnyal együtt – az államosítást követően lakásokká alakították át. A Virág utcában gyalupadjaival, gépeivel együtt, önálló épületként helyezkedett el maga az asztalosműhely. Emellett volt a kocsi-bejáró, majd az észak felőli telekhatáron ugyancsak munkáslakások voltak. Tervet csak a műhelyről találtunk, annak apropóján, hogy a „CI-FA” szerszámkészítő KTSZ részére (többek között galvanizáló műhelyé) át fogják alakítani. (Az 1958-ban készített tervek szerint az épületet galvanizáló üzemmé alakították át.) A lakásokat a már említett szanálásig használták. Az épületeket az 1970-es évek elején bontották le.

A családi fotóarchívum őrzi az Asztalosok Szakosztálya 40. éves jubileumi közgyűlése kapcsán, 1936-ban tartott bálon összegyűlte fényképét, ahol a középpontban Nemes Fejes István asztalosmester ül családja körében. A szemüveges úr Pendl György kályhás mester,

Az 1936-os jubileumi bálon: Nemes Fejes István, (előtte: „az Újpesti Asztalos Szakosztály 40 éves fennállásának és zászlószentelésének emlékére” feliratú léggömbbel), tőle jobbra leánya: Ilona, menye Pendl Anna, fia Tibor, alatta Pendl György

akinek neve fogalom volt Újpesten*. Jelen sorok szerzője is többször hallotta a családban: „kisfiam semmi baj, ha nem szelel a kandalló, menj el »a Pendl bácsihoz«, ő majd megcsinálja!” Pendl György végül a Fejes családban (is) családtag volt; az asztalosipart az államosításig folytató Nemes Fejes Tibor feleségének az édesapjaként, nászura Nemes Fejes Istvánnak.

Nemes Fejes István, első világháborús hadnagy, neves közéleti tevékenysége mellett gondot fordított családjának neveltetésére is. Legidősebb fia, Zoltán, orvos lett, sajnos fiatalon meghalt. Az apjuk iparát folytató Béla és Tibor fiai közül Tibor az UTE igazolt futballistája volt, a sportolást súlyos balesete miatt kénytelen volt abbahagyni, de nem teljesen. A Népszigeten saját csónakházat tartott fent, ahol ő is, tágabb családjában is kedvére sportolhatott és pihenhetett. Az államosítás után előbb a „Jövő” Szövetkezetben dolgozott a lefoglalt gépeiken, de a saját mesterségét – mondhatni asztalos „művészetét” – többre becsülte annál, hogy ajtót vagy ablakot gyártson szakmájában. Ezért önállósította magát, majd „maszekként” dolgozott tovább Budapesten, a VII. kerületi Nefelejcs utcában. Családjával a műhely közelébe, a Damjanich utcába költözött. Béla fia azonban a „Jövő” Szövetkezetből ment nyugdíjba. Leánya az iparoslányoktól elvárt négy polgárit végezte a Tanoda téri iskolában, majd egy főjegyző felesége lett. A három gyermek közül ma már egyik sem él.

A második világháború, majd az azt követő idők tönkretették a Fejes család polgári ambícióit, de a két világháború közötti időben Nemes Fejes István neve, közéletisége Újpesten elismert volt.** □

* Pendl György kályhás mester, az Első Újpesti Agyagipar tulajdonosa. Bécsben született 1878-ban. 1906-ban önállósította magát. 1885-ben Újpesten édesatyja alapította a műhelyt, amely a legrégebbi a városban. Készít kályhákat, díszvirágcserepeket és épületdíszeket. A város első agyagiparososa.

**A szerző ezúton köszöni meg az unoka, Járai Miklósné (édesanyja: Nemes Fejes Ilona) szíves szóbeli visszaemlékezéseit, valamint a rendelkezésre bocsátott fotókat, továbbá Szöllősy Marianne adatszolgáltatását és a Berényi András – Újpest főépítésze – által átadott, a szanálás előtti állapotot bemutató helyszínrajzot.

Beszámoló az újpesti Világosság páholy működéséről, 4. rész

Kézirat szabadkőműveseknek

„...a páholy felolvasásai is első-sorban gyakorlati természetűek, mint pl. Elek Pálé a keresők ajánlásáról, a szabadkőműves kötelességekről s akkor hangzik fel a testvérek helyeslése mellett a Democratia páholy levelének az a kijelentése, hogy »a páholy nem klub, melyben havi vagy évi díjjal kiki megváltotta kötelességét. Mi ugyanegy eszmének vagyunk harcosai egyenlő kötelességekkel. Köztünk csak az ér valamit, aki dolgozik és rendszerint csak annyit ér, amennyit dolgozik.«

Friedrich Vendel testvér az iskolák államosításának szükségességét fejtegeti egy beszédében, több munkán egy ipartanonc-otthon létesítését tárgyalja a páholy, s ekkor, 1904-ben kerül napirendre nálunk is a választójog. A nagyváradi László király páholy ugyanis megküldi a választójog kiterjesztése tekintetében hozott határozatát, mellyel kapcsolatosan a Brassó keletén dolgozó »Három oszlophoz« című páholy aggodalmát fejezi ki, hogy ezen határozat az alkotmány rendelkezése ellenében politikai kérdéseket visz be a páholyokba. A Világosság páholy nem osztja ezen aggodalmakat, nem lát bennük politikai tendenciát, s a javaslatot a magyarság érdekében helyesnek ismeri el. (Boldog Kálmán jelentése az 1904. évben.) Tovább folytatja a páholy gyermekvédelmi akcióját; 180 gyermeknek juttat téli ruhát.

Ezen évben sikerül Fridrich Vendel testvérenek hosszas fáradozása után egy népkönyvtár alapját megvetnie, mely csak azért nem tudott Újpesten prosperálni, mert fájdalom, a későbbi években vezetése a páholy, illetve testvérek kezéből a városhoz jutott, hol teljesen elzüllött, sőt úgyszólván nyoma veszett.

Ugyanilyen lelkes tevékenység jellemzi a következő, 1905. évet is. A választójog kiterjesztésének kérdése állandóan napirenden marad. Kis Sándor tiszteletbeli főmester testvérnek e tárgyban tartott felolvasását a páholy ki-

nyomatja, hogy a Nagypáholyok és az összes testvérpáholyoknak megküldessék. Ekkor kerül először Fadgyas Gy. előadásában egy népfürdő létesítésének ügye napirendre, mely azóta is folyton foglalkoztatja a páholyt, s amelynek megvalósítását még ma is elsőrendű kötelességének tartja, s reméljük, hogy talán a negyedszázados jubileum évében sikerül is létrehozunk. A fontosabb társadalmi mozgalmak is élénk visszhangot támasztanak a páholyban; V. L. testvér a feminizmusról, dr. Kálmán Ödön testvér a szocializmusról tartanak élénk és tartalmas eszmecserékre alkalmas előadásokat. A gyermekvédelmi akció is széles mederben folyik tovább: Fridrich és Hevesi testvérek 201 szegény iskolás gyermek felruházására gyűjtenek elegendő összeget. A következő, 1906. évben aztán tervszerű, állandó formát talál a gyermekvédelmi akció. Ekkor veti meg ugyanis Bak József testvér a nevére elnevezett alapítványának alapját, melyből már az első évben 3 beteg gyermeket küldhet ki nyári üdültetésre, illetőleg gyógykezelésre a páholy; ez az alap, amellet, hogy évről évre mind többen és többen élvezték támogatását, elsősorban Bak testvérünk áldozatkészségéből, immár körülbelül 2000 koronára emelkedett s éppen most, a jubileum évében terjesztik a Nagypáholy elé, hogy állandó intézményként teljesítse hivatását.

1906. febr. 28-án, az alkotmányszerű 3 év leteltével, Benkovits Imre a templomőr szerény hivatalával cseréli fel a főmesteri tisztelet s a kalapácsot, immár 7-[ted]szer, a testvérek Kis Sándorra bízzák, ki a minden tekintetben konszolidált [megerősített] páholy feladatául egyelőre csak a régi alkotások megerősítését, fejlesztését tűzi ki célul. Komoly, de újra inkább csak elméleti munkával telik el főmesterségének első esztendeje. A szocializmus nagy kérdésével foglalkoznak a testvérek, Inczédi Gy., Tihanyi Géza és főmester testvér tartanak ez irányban felolvasásokat, míg Fadgyas Gy. a tudóvész elleni küzdelmet, Bartha Péter az állami kötelező, ingyenes népoktatást sürgeti.

Egyetlen nagy munka foglalkoztatja a következő, 1907. évben a Világosság páholyt. Ez: a saját hajlék megteremtése. Látszólag jelentéktelen ok adja meg rá az impulzust. A február 6-án tartott munkán a főmester bemutatja a páholy házigazdájának, özv. Waldapfel Fülöpnének levelét, melyben a páholy eddigi 700 korona bérét 800 koronára kívánja felemelni. A testvérek kelletlenül fogadják a dolgot, már csak azért is, mert az eddigi bérösszeget is magasnak találják, tekintettel a helyiség rozoga, nedves voltára. Mindamellettt egyes testvérek, a kellemetlen költözködés kikerülése végett ajánlják a követelés teljesítését, mások alkudozni kívánnak, Inczédi Gy. testvér azonban azt indítványozza, küldjön ki a páholy szűkebb bizottságot, a már régen tervbe vett páholyház építésének előkészítésére. Ez a bizottság ki is küldetik, elnöke Benkovits Imre, jegyzője Kálmán Ödön dr., tagjai: Boldog Kálmán, Földes Ármin, Hoffer Mihály, Bachmann József, Tuchmann Lipót, Lenkey Márton, Inczédi Gyula, Bak József, Laufer József.

Mint tudjuk, a páholyház építésének terve már régen felmerült. Már 1891-ben, Boldog Kálmán indítványozta. Az első konkrét lépés azonban csak 1895-ben történt a Lőrinc utcai telek megvételével, melynek megtartásához, mint fentebb említettük, oly meghatóan ragaszkodtak a testvérek, még a legválságosabb időkben is, de az építésről, tekintettel a páholy szörnyen zilált anyagi viszonyaira, szó sem lehetett, bárha a testvérek

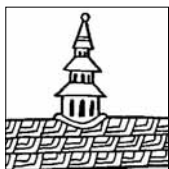
lelkes áldozatkészsége már 1899-ben 3200 koronát ajánlott fel, míg Benkovits Imre, majd a kincstároságban méltó utóda, Zettl János, a páholy pénzügyeit teljesen rendbe nem hozták. Öt év múlva kerül csak újból, ismét Boldog Kálmán testvér indítványára, napirendre a dolog, mikor a páholyfelszerelési alap létesítésére a vakolásban perselyt köröznek. 1904-ben, a páholynek már minden tartozása törlesztve van, a megvett ingatlan teljesen tehermentes, páholyház-alap közel 5000 koronára, a felszerelési 600 koronára rúg: a testvérek elkészítetik a páholyépület terveit is, azonban egyelőre még sem mernek az építkezéshez hozzálátani. 1907-ben kellett a fentebb említett epizódnak bekövetkeznie, hogy végre a soká vajúdo eszme a megvalósulás stádiumába juthasson. De még akkor is sokan voltak, kik nem bíztak benne. Benkovits Imre akadályt nem ismerő erélyének, szívós kitartásának köszönhető elsősorban, hogy mégis valóra vált. »Április 10-én már kész építési tervvel, melyet Földes Ármin testvér készített, lepte meg a páholyt s annak elfogadását kéri a finanszírozási tervek alapjául. A váratlan indítvány erős ellenzéssel találkozott, de a páholy többsége elfogadta. Ettől kezdve az ügy gyors tempóban haladt előre. Földes testvér, nagy szeretettel és önzetlen buzgalommal rajzolja, módosítja, javítja az építési tervet s készíti a részletes költségvetést, Benkovits pedig tárgyal a bankokkal, ébren tartja, sőt fokozza a testvérek alkotásvágját, kiket újabb adományozásra késztet, leszereli az ellenzék aggályait, majd az április 24-iki munkán bejelenti, hogy a 26 500 koronára előirányzott építkezési költséggel szemben a páholy rendelkezik a) a Pesti Magyar Kereskedelmi banktól megszavazott 16 000 korona törlesztés kölcsönrel, b) a páholykincstár 5000 korona pénzkészletével, c) a testvérek által kötelezőleg aláírt 4000 korona adománnyal. A mutatkozó, mintegy 2000 korona hiány nehézség nélkül beszerezhető függőkölcsönrel lesz fedezendő.

Május 8-án a páholy teljes felhatalmazást ad a bizottságnak a házi kezelésben történő építkezés összes teendőinek végzésére, és a törlesztés jelzálog-kölcsön felvételére... Az építkezés művezetésére a tervező Földes testvért, ellenőrzésére pedig Hoffer testvért szólítja fel, kik a megbízást készséggel vállalják.

Szabdközműves jelképek egy zseborán

Ez a páholy utolsó munkája a másfél évtizedig bírt műhely falai között, Kis testvér főmester egy fényesebbnek ígérkező jövő reményével eltelt beszédben búcsúztatja el a régi műhelytől a testvéreket. A bekövetkezett munkaszünetben a bizottság permanenciában [állandóságban] marad s a Benkovits testvértől rendelkezésre bocsátott helyiségben minden szerdán ülésezik...«

Dec. 18-án gyűlnek össze újból a testvérek »s örömmel szemléltek a megvalósult régi álmat, a betetözött templomot, saját otthont, melynek csak egy téglája a zárókő volt még befalazatlan«.

»Templomőr testvér! – szólítja meg Kis főmester Benkovits Imrét, – ki magad bölcsen vezetted a páholyt és példaadás okából, hogy minden állást a kötelesség teljesítés mértéke és módja tesz jelentőssé, a templomórzés tisztét vállalád, óh mondd meg, ez ünnepélyes percben mit érez hű szíved?«

»Főmester testvérem! Beteljesült, mi forró vágyam volt! A testvériségnek ím meleg otthona vagy! De megmutatni azt is, hogy az egyetértő szent akarat leküzdeni képes minden akadályt, büszkén vallom, hogy sikerült.«

Kivonulnak a hármás lánggal a vesztett nyomok csarnokába, s ott a falnak üregébe elhelyezik a zárókő letéti okmányt, mellé az új páholyház tervrajzát, a páholy tagjainak névsorát, a páholy építési és felszerelési alapja javára adakozók jegyzékét. Főmester, testvér megteszi a zárókövön a 3 kalapácsütést, mire Földes Ármin testvér befalazza. A testvérek eléneklik a Szózatot, V. L. testvér megtartja az ünnepi beszédet, mire főmester testvér a páholyház építésének formai befejezését kijelenti, s az új otthont rendeltetésének megfelelőnek nyilvánítja.«

Hátra volt még a berendezés. Ennek fedezésére azon összeget szánta a páholy, mely az építési munkálatok egyes nemeinél elérendő megtakarításból származik. Az épület szükségyszerű megnagyobbítása és a pótépitkezések azonban az előirányzat teljes összegét felemésztették, s így kénytelen volt a páholy – amit eredetileg elkerülni óhajtott – segítségért a testvérpáholyokhoz fordulni. A Deák Ferenc, Könyves Kálmán 300, a Pátria 200, [a] bpesti Haladás 150, az Eötvös 120, a Hum-

boldt 100, a Madách, Minerva, Galilei, Neuschloss, Petőfi, Reform 50, az Összetartás és Philanthropia pedig 25 koronával siettek támogatásunkra, később is egyre érkeztek a kisebb-nagyobb adományok. Ezen kívül kb. 2000 koronát adományoztak más páholyok tagjai, a többbit mind a Világosság páholy tagjainak áldozatkészsége hozta össze. (Az 1908. nov. 4-én beterjesztett végjelentés szerint befolyt a páholy kincstárából és alapjaiból 6404,28 K, a páholy tagjainak adományából 4000 K, más testvérek adományából 2060 K, testvérpáholyok adományából 2070 K. A páholy építésének és felszerelésének összes költségei 30 920,16 K-ra rúgtak.)

Hamarosan elkészül Resofszy Viktor testvérenek, a Demokracia-páholy tagjának közreműködésével a belső berendezés is, s 1908. január 8-án kezdődik az új műhelyben az új munka. Ez az év különben is fordulópontot képez a Világosság életében. Az első évek a gondtalan kedélyesség jegyében folynak le, a Tanos-aera a községi politika ádáz tusáival telik el, a következő 5–6 esztendő a páholy belső megerősítésének, a békességnek és erőgyűjtésnek korszaka; ezután pár évig a páholy munkássága elsősorban és majdnem kizárólag humanitárius, melynek megnyilatkozása a józan emberek pihenője, gyermekek téli ellátása, felruházása, majd a Bak-alap létesítése, a 19. év alkotása a páholyház megteremtése, a 20. (1908.) évvel kezdődik az egész szabadkőművességet, sőt az egész országot foglalkoztató nagy problémákkal való foglalkozása.

Bevezetésül az új tevékenységhez a László király és a Nemzeti páholy között kitört konfliktus szolgál. Ifjabb testvéreink tájékoztatására legyen szabad pár sorral erre az eseményre kitérnünk. 1908. január 22-én ismerteti dr. Havas Nándor testvér a László király páholy átiratát, melyben azon képviselő testvérek ellen fordul, kik, ahelyett, hogy a kötelező, állami, ingyenes népoktatás megvalósítását sürgették volna (állítólag 83 szabadkőműves ült volna akkor a képviselőházban) megszavazták az Apponyi-féle népoktatási javaslatot s ezzel vétettek kötelességük ellen, amiért is a legszigorúbb eljárást, a szabadkőműves-szövetségtől való kizárást kívánja velük szemben alkalmazni.”

Folytatjuk...

(Közreadja: Kadlecovits Géza)

Kilencven éves az újpesti kisegítő iskola

Újpesten 90 évvel ezelőtt, 1921. október 15-én nyílt meg a kisegítő iskola, melynek feladata kezdetektől a város tan-köteles korú értelmi fogyatékos tanulóinak nevelése-oktatása. Az intézmény 90 fős tanulói létszámmal indult, a nevelőtestület létszáma – Vollmann János igazgató vezetésével – 5 főből állt. A tanulókat 2 első, 2 második és 1 harmadik osztályba sorolták. Az osztályokat a Viola utcai Leány, az Attila utcai Leány és a Lőrincz utcai Leány Iskolában, koedukált csoportokban helyezték el.

1924-ben az intézmény igazgatását Ivány József, majd 1926-tól Szatmári Antal vette át. 1928-ra felépült az osztályok felmenő rendszere 6. osztályig. Az újabb tantermeket a Toldi utcai Fiú- (ma: Langlet utcai) és a Ferenc József téri (ma: Tanoda tér) iskolák adták. Az igazgatói iroda, a könyvtár és szertári felszerelés az Attila utcai iskolában kapott helyet. Az osztályok hat iskolában való elhelyezése nem volt szerencsés sem nevelési, sem irányítási szempontból, ezért 1929-től arra törekedtek, hogy az intézmény önálló épülettel rendelkezzen.

Az elemi iskolában elhelyezett osztályok tantermi felszerelését a befogadó iskolák biztosították. 1935-től városi segély felhasználásával megkezdődött az intézmény berendezéseinek saját beszerzése. 1942-re a felszerelési tárgyak és szemléltető eszközök száma és színvonala már megközelítette a megfelelő szintet, a háborús helyzet azonban véget vetett a további fejlődésnek. A tantermek egy részét járványkórház céljára, más részét élelmiszerjegy-iroda elhelyezésére foglalta le a város. Ezzel egy időben a minisztérium az iskola átszervezésére adott ki utasítást: az addigi intézmény 1–2. osztályos növendékeit gyógypedagógiai iskolában, központosítva kellett elhelyezni, míg 3. osztálytól a gyerekeket az elemi iskola kis létszámú, normál osztályaiba sorolták. Az intézkedés 89 tanulót sújtott; a gyógypedagógiai iskolába 23 tanuló került. A gyógy-

pedagógiai iskolát az Attila utcai iskola egyik részében nyitották meg, 1943. november 18-án. A bombázások következtében az iskola leltári felszereléseinek és irattárának jelentős része megsemmisült. A rendkívüli helyzet és tanerőhiány miatt a tanévet 1944. április 3-án bezárták.

1945. április 9-én az igazgató egy nevelő és egy iskolasegéd közreműködésével megkezdte a romeltakarítást. Összegyűjtötték a megmaradt holmikat, kijavították a szekrényeket, padokat, asztalokat. A tanítás április 20-án 25 növendékkel, háromfős nevelőtestülettel, három osztályban indult el. A tanévet 1945. július 18-án zárták. A háború után a gyógypedagógiai iskola továbbra is az Attila utcai iskola romos jobb szárnyának földszinti helyiségeiben működött. 1948. november 8-án nyílt meg a napközi otthon. A korszak politikai-társadalmi rendjének megfelelően Bakró László gyógypedagógiai tanár vezetésével 31 fővel megalakult az iskola úttörőcsapata.

Az igazgató jelezte az iskola igényét a korábbi deportálások, valamint az államosítás miatt megüresedett és megrongált Venetiáner utca 2. sz. alatti izraelita elemi iskola épületére, de azt csak 1949. november 21-én adták át a gyógypedagógiai oktatás számára. Az iskola fővárosi irányítás alá került, ezzel egyidejűleg 1954-ig a XV. kerületben lévő gyógypedagógiai osztályokat is az iskolához csatolták. Az induláskor 10 osztály működött, 150 tanulóval és egy napközis csoporttal. Az 1950/1951-es tanévben már megnyílt a 8. osztály is. Az iskolai munka báb-, ének-, tánc-, technika-, varró- és sport szakkör indításával bővült. 1954-től a Vasöntöde, Asztalosáru Gyár és a Növényolajgyár vállalták az iskola patronálását.

Az 1956-os forradalom idején szünetelt a tanítás, a diákok szervezett foglalkoztatását azonban november 30-tól ismét biztosították.

1959 márciusában felmérés készült az 1939–44 között született 110 növendék sorsáról. 102 tanuló munkában elhelyezkedett, a végzett tanulók 93,4%-a jól megállta a helyét.

1960 decemberében átadták az udvaron felépített munkatermet (műhelyt), és bevezették, hogy a 8. osztályos tanulók a Kisrugó Gyárban termelési gyakorlaton vegyenek részt. Ugyanabban az évben – egy erre a célra berendezett tanteremben – 16 fővel megalakult az első óvodai csoport. Az intézkedés nyomán kiszűrték az óvodákból az értelmi fogyatékos gyermekeket, már az iskoláskor előtt biztosítva számukra a speciális nevelést és oktatást. 1961 végén, az intézmény vezetését Szatmári Attila gyógypedagógiai tanár vette át.

Az 1960-as évek elejétől hatalmas demográfiai hullám érte el az iskolákat. A létszámemelkedést csak részben csillapították két új tanulócsoporthoz indításával, mert egyidejűleg az egyes osztályok tanulólétszáma is tetőzött. A tanulók 220 fős létszáma ugyanakkora alapterületű helyen 50%-ban haladta meg az 1949-es állapotot, mely önmagában is nagy zsúfoltságot okozott. A napköziben már a 2. csoport megnyitása sem volt elegendő hely. A napközisek a folyosóra szorultak, ott ebédeltek, tanultak. A fejlődést tovább nehezítette a gyógypedagógiai szakképesítésű nevelők hiánya.

A tárgyi feltételek javítása érdekében – állami segítség híján – a napközisek elhelyezésére szolgáló épületet társadalmi munkában kezdték építeni. 1962 júliusában megkezdődött az építkezés, melyben a nevelők, a szülők egy része és több újpesti üzem vett részt. 1963 elején az új helyiségekben helyezték el a 2 napközis és egy tanulószobás csoportot, ahol a következő évben már 4 napközis csoportban 100 gyermek ellátását oldották meg. Az iskola nevelőit levelező hallgatóként a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolára irányították.

1964-ben az Ankara utcai óvoda épületét átvették az óvodai tagozat számára, ezzel nemcsak az óvodások számára teremtettek jobb feltételeket, hanem az iskolásoknak is. Ugyanebben az évben miniszteri rendeletre megváltoztatták a kerületekben működő gyógypedagógiai iskolák neveit, és visszaadták a kisegítő iskolai elnevezést.

Az országos gyógypedagógiai nevelő-oktató munka korszerűsítésének kidolgozásába az újpesti nevelők egy csoportja is bekapcsolódott. A tárgyi feltételek (a tornaterem, munkaterem, szertár stb.) hiánya azonban akadályozta az előrelépést. Az intézmény,

szinte fennállása óta, váltott műszakban, 200%-os kihasználtsággal működött. A mostoha körülmények miatt elodázhatatlanná vált egy új kisegítő iskola építése. 1965-ben a kerületi tanács a Fővárosi Tanácshoz fordult segítségért. Az 1967-re ígért fejlesztés azonban az időközben bevezetett takarékosági elv áldozata lett. A kerület a kérdést napirenden tartva vállalta, hogy a rekonstrukció során az új épület is megépül, az építkezés azonban várattott magára. 1969 szeptemberében visszaadták az óvoda épületét, helyette a központi napközi egyik részlegében, a Venetiáner utca 26-ban biztosítottak helyet. A Fővárosi Tanács az iskolához csatolt 2 logopédiai csoportot, amelyben 120 általános iskolás és óvodás gyermek beszédjavítását végezték.

1970 szeptemberében megkezdődött az új tanterv lépészetes bevezetése. Korrekciós kiscsoportokat szerveztek az alsó tagozatosok számára beszéd-, számolás- és olvasásjavítás céljából. A felső tagozaton bevezették az osztályfőnöki órákat, amely az általános iskolai reformhoz kapcsolódó korszerűsítés első lépése volt. Az új tanterv nyújtotta fejlődési lehetőségeket azonban a régi iskolaépület még jelentős ideig korlátozta. A főépületben (Venetiáner u. 2.-ben) nem volt ebédlő, és tornaterem sem. A tanulólétszám csökkent, a 14 tanulócsoporthoz 7 tanteremben tanult. A napközi és a szakköri foglalkozások egész napos elfoglaltságot biztosítottak a gyerekeknek. Két területi logopédus is tartozott az iskolához, akik a kerület általános iskoláiban és óvodáiban dolgoztak. A következő években a szakosodást tovább folytatták 5-8. osztályig. 1975 szeptemberétől az első osztály átkerült a Venetiáner utca 26.-ba, ahol egy tornaszobát is kialakítottak. Bár a távolság gondot okozott, a testnevelés órákat immár nem a szabadban, vagy az osztályban, hanem az erre a célra kialakított „tornateremben” tarthatták.

1979/1980-tól kísérleti jelleggel beindult a klubnapközi. A gyerekek körében elsősorban a manuális és sportfoglalkozások váltak népszerűvé. Az iskola megkapta a törzsiskola melletti üres telket, és a tanári kar a szülők segítségével sportudvart alakított ki a területen. 1980-ban továbbra is váltakozó tanítás folyt az

iskolában. Megszűnt az óvodai csoport, de az előkészítő osztály létszáma emelkedett. Beindult a középsúlyos értelmi fogyatékos tagozat. 1985. április 3-án költözött át a Kisegítő Iskola a jelenlegi, Venetiáner u. 26. sz. alatti épületbe. Az intézmény három szakterületen végezte munkáját: enyhén értelmi fogyatékos tanulók oktatása-nevelése; középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek képzése, valamint logopédiai szolgáltatás Újpest iskoláiban, óvodáiban. 15 tanteremben, 1 fiú és 1 leány munkateremben folyt az oktatás, ezen kívül tornaszoba, öltözők, logopédiai szoba, könyvtár, tanári, 3 iroda, ebédlő és orvosi szoba állt a tanulók rendelkezésére. Ekkor a pedagóguslétszám 46 fő, a tanuló létszám 234 fő volt, akik 18 tanulócsoporthoz tanultak. Képesített gyógytornász, valamint belső logopédus foglalkozott az arra rászoruló tanulókkal. A nevelőtestület jól képzett szakemberekből állt, mindenki rendelkezett gyógypedagógiai képesítéssel, többen kiegészítő szakkal is. Az eredményes munkát bizonyította, hogy az iskola tanulói országos és budapesti versenyeken sokszor értek el jó eredményeket a sportban, a tantárgyi, vagy kulturális területen. Egyre több gyógypedagógiai főiskolai hallgató végezte gyakorlatát az iskolában.

1994. május 27-én Újpest Önkormányzatának képviselőtestülete „Újpest Gyermekéért” díjjal tüntette ki az iskola tantestületét, elismerve a folyamatosan, évtizedek óta kiemelkedő gyógypedagógusi munkát. Az iskola közben 10 évfolyamosra bővült, a 9-10. évfolyamokon a tanulók szakmai előkészítésen vettek részt. A lányok csecsemőgondozást, a fiúk kisebb háztartási gépek, valamint kerékpárok szerelését tanulták életvitel órákon. 1998-tól szervezeti változás következett be az iskola életében. A logopédus munkaközösség átkerült a Nevelési Tanácsadóhoz, így az iskolában csak 1 fő belső logopédus maradt. Ekkor 15 fővel csökkent a Selmeczi Lászlóné vezette tantestület létszáma.

2001-ben, alapításának 80. évfordulóján, az iskola felvette Éltes Mátyás elismert gyógypedagógus nevét. 2003-ban László Zsuzsanna vette át az iskola igazgatását. A tanulólétszám ebben az évben 149 fő volt. A 2004/2005-ös tanévben kimenő rendszerben megszűnt a 9-10. osztály, majd 2008-ban az

önálló foglalkoztató csoport is. Növekedett azonban a fejlesztők, terapeuták száma. Míg 2003-ban 1, 2008-ra 4 fejlesztő gyógypedagógus dolgozott az intézményben. Az oktatási módszerei is korszerűsödtek: bevezették a projektoktatást, és a kooperatív tanítási módszert. Változást történt a tanulói összetételben, mert az iskola felvállalta ép értelmű, sajátos nevelési igényű tanulók nevelését is.

2005-ben az iskola pedagógusai létrehozták a Szatmári Antal Alapítványt, amelynek célja a hátrányos helyzetű, tanulási és magatartási zavarral küzdő, speciális megsegítést igénylő és roma kisebbségű gyerekek megsegítése, esélyegyenlőségük megteremtése; az oktatási- nevelési feltételek európai színvonalra emelése; a szabadidős tevékenységek támogatása. A 2008/2009-es tanévben az iskola Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménnyé alakult.

Az intézmény 2011. augusztus 31-től ismét átalakult. Új neve: Újpesti Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Pedagógiai Szakszolgálat, Nevelési Tanácsadó. A szervezeti összevonás, azaz, hogy az Újpesti Nevelési Tanácsadó az EGYMI tagintézményévé vált, az intézmény pedagógiai szakmai- és szakszolgálati tevékenységének bővülését jelenti.* □

*Az írás Barna Lászlóné Tarnóczy Lidia szakdolgozatának felhasználásával készült.

A ma is működő iskola

Epizódok Aschner Lipót életéből

15. rész: Az utolsó évek

Egy hónappal Aschner Lipót hazaköltözése előtt – 1947. május 17-én – Pál levele arról tudósít, hogy: „A lakáskérdés elintézése most már egy sürgős

feladat, mert a Gróf [Jankovich Dénes] közlése szerint az üzemi bizottság ezt nagyon sürgeti, sőt a Professor [Bay Zoltán] úgy tájékoztatott engem, hogy az ü.b. szerint ők nem tudják testi épségünket garantálni, hogyha a költözést sokáig húzzuk. Ezt én természetesen hangulat-keltésnek tartom, de mindenesetre azt bizonyítja, hogy a már amúgy is végleges elhatározásunkat most már sürgősen meg kell valósítani. Szorgalmasan nézünk lakás után s most végre kettőt találtunk, ami megfelelő, különös figyelemmel arra, hogy esetleg Édesapa számára is kell hely, vagy pláne ha Ti is oda szándékoztok költözni. Természetesen még nem végleges a dolog, különös tekintettel az anyagiakra. Itt minden aranyban megy most már, és ha olcsón megússzuk, akkor is 2–2 ½ kg aranyba fog kerülni a lakás, az esetleg még szükséges bútorok pótlása (ágy, szekrény, konyhabútor stb.) a különböző hivatalos költségek stb.”

Amíg Aschner Pál Budapesten próbált lakásmegoldást találni saját családja, illetve hazaköltöző édesapja számára, addig az egykori vezérigazgatónak a külföldre emigrált magyar barátok igyekeztek segíteni. Az angliai Bickley-ben élő Székely házaspártól 1947. április 22-i keltezéssel érkezett az alábbi ajánlat:

„A mi lakásunk május elsején szabadul fel és a mai nagy lakásínség mellett bizony nagyon óvatosnak kell lenni, hogy valaki az interregnum idején el ne rekvirálhassa. Így megkértem a most ott lakó barátnőmet, román Klárát, hogy egyelőre ne jelentse ki magát, mindaddig, amíg új lakóról nem gondoskodunk. Ha Pesten lesztek és meg akarjátok nézni a lakást, úgy kérlek, telefonálj előbb oda, hogy a lány (Ilonka) otthon legyen, és

Nektek mindent megmutathasson. [...] örülnek, ha Ti laknátok nálunk és jól éreznétek ott magatokat.”

Aschnerék nem fogadták el a lakást, új otthonukról végül Pál gondoskodott.

Aschner Lipót repülőgéppel érkezett, de személyes csomagjait 1947. június 16-án, Ausztria felől, személygépkocsival szállították Magyarországra. A Központi Vámigazgatóság egy héttel később igazolást küldött a számvérvőségnek arról a 100 forintos letétről, amelyet Aschner a hegyeshalmi fővámhivatalnál befizetett. A hivatalos okmányon Aschnerék lakcíme: Budapest, Szabadság-hegy, Hargita üdülő, Agancs u. 30.

Alig egy hónappal hazatérése után, július 15-ei keltezéssel Zalán Lipóttól érkezett címére udvarias hangú levél. Régi ismerősként üdvözölte Aschner Lipótot, és soraiból kiderül, hogy a vezérigazgató a háború előtt gyakran pihent a Károlyi birtokon, az általa vezetett füzerradványi luxusszállóban. Zalán a háború után a kastélyból a Hévíz Gyógyfürdő-telep Szálloda és Fürdőüzemeinek élére került, ahová – a régi hagyomány jegyében – szeretettel várta Aschnerékat:

„Mélyen tisztelt Vezérigazgató úr! Végtelen örömmel értesültem arról, hogy Vezérigazgató Úr szerencsésen és egészségesen haza érkezett és reméljük kedves családja is jól van.

Nagyon gyakran emlegettük feleségemmel és gondoltunk kedves személyére az elmúlt rettenetes világégésben. Nem akarom drága idejét sokat igénybe venni, mégis szeretném megtudni, számíthatunk-e Hévízen, a nyár folyamán megtisztelő látogatására? Igaz, mi télen is nyitva vagyunk, talán akkor több ideje lesz Vezérigazgató úrnak. Károlyi István gróf úr is jön augusztusban cca. 4 hétre.

Igyekeztem Radvány charme-jából valamit meghonosítani Hévízen, ami részben sikerült is, a fürdőtelep szebb, mint volt vala-

ha. Persze távolról sem vagyok megelégedve, de egyelőre többet tenni nem lehet. Új szállodák és fürdők kellene, s ez tőke nélkül nem megy, de talán idővel ez is meg lesz.

Sajnos ez az elmúlt csúnya háború az én terveimet is hátráltatja és Isten tudja, mikor leszünk abban a helyzetben, hogy véglegesen Budapesten megtelepedhessek családommal együtt, no de talán Isten segítségével ez is sikerülni fog egyszer.

Ismételten kérve Vezérigazgató urat arra, hogy hozzánk Hévízre ellátogatni szíveskedjen, maradtam tiszteletteljes kézsókjaim jelentésével és szívélyes üdvözlettel családom részéről, szolgálatára mindenkor örömmel készen: Zalán Lipót.”

Aschner nem késlekedett a válasszal:

„Igen tisztelt Zalán Úr! Megkaptam b. sorait, és igen jól esett kedves megemlékezése. Hévízre alig hiszem, hogy az idén eljutnánk, mert egyelőre egészségünknek a magaslati levegő hasznosabb. Jelenleg is a Széchenyihegyen lakunk, amíg végleges lakást találunk, és oda beköltözhetünk. De remélhetőleg egy későbbi időpontban Hévízre is elkerülünk majd.

Feleségem részéről is szívélyes üdvözlettel Önnek és kedves családjának, vagyok kész híve: Aschner Lipót.”

Néhány héttel később, a Székely házaspárnak már a Terézvárosból írja levelét:

„Kedves Székelyék! Hát eddig a Széchenyihegyen nyaraltunk, éppen a legnagyobb kánikula alatt és így sokkal kevesebbet szenvedtünk, mert fent a hegyen állandóan volt egy kis brise [fuvallat] és talán némileg képzelt hegyi levegő. Most pedig már néhány hete a Bulyovszky utca (most Rippl-Rónai utca) 18. szám alatt lakunk a Dán-házban, a Milhofer-féle lakás egy részében. Van két szobánk a hozzátartozó helyiségekkel és ez nagyon jól megfelel nekünk. Egyébként is nagyon jól vagyunk, szűk családuk is, gyermekeinkkel sokat vagyunk együtt és főként kis Andris unokánkat élvezzük. [...]

A GYIK-be [Gyáriparosok Klubja] hetenként kétszer, hétfőn és pénteken járok egy állandó bridzspartira, melynek tagjai Gesmay Jóska, Halász Béla, Jármay és dr. Dózsa. Felváltva egy- és kéttized filléres alapon játszunk.

Már teljesen megszoktam az itteni atmoszférát, és csak ismételni tudom, igazán örülök, hogy végre hazajöttünk.

Sokszor szívélyesen üdvözöl benneteket, Jolán nevében is, boldog új évet kívánva, Lipót.”

Néhány héttel azután, hogy Aschner hazaköltözött, megkapta „az újpesti gyár felmondólevelét”, ám a hivatalos irat kísérszövegében mégis arra kérték, hogy „folytassa tevékenységét”. A felkérést komolyan vette, erre utal Székelyékhez írt rövid kommentárja is: „Eddig hetenként néhányszor mentem ki a gyárba, de lehetséges, hogy később rendszeresebben fogok kijárni.”

Hónapokig úgy tűnt, hogy az Egyesült Izzó esetében is fenn áll az államosítás veszélye. Az 1947. december 20-i forintmérleg megállapító közgyűlésen azonban a részvényesek előtt is tisztázták a jogi helyzetet:

„Vállalatunk jelenleg is ki van véve az államosítás hatálya alól, ezzel szemben azok a vállalatok, melyek közvetlenül, vagy közvetve konszernünkhöz tartoznak, mint: az Orion Rádió-, Villamossági és Üvegipari R.T., a Remix Elektrotechnikai Gyár kft., az Agrolux Községeket és Mezőgazdaságokat Villamosító Rt., a Tokodi Üvegyár Rt., az Ajkai Kőszénbánya RT., továbbá az Ajkai Erőműtelepünk és néhány olyan vállalat, amelynél kisebbségi részvényérdekkeltséggel bírtunk, az állam tulajdonába ment át. A vonatkozó törvényes rendelkezések alapján ezen részvényérdekeltseink nyilvántartási értékkel mérlegünkbe beállítandók, továbbá államosított vállalatainkkal szemben fennálló követeléseink könyveinkben leírandók.”

1947 ősztől, a gyárban betöltött szerepének rendezése után, a 75 éves Aschner ismét bejárt az Izzóba. Élete végéig dolgozott; minden hétköznapi 1/2 8-tól 1/4 2-ig bent volt az irodában. A cégvezetés 80 évesen is olyan életformát jelentett számára, amelyet idős kora ellenére sem kívánt, és nem tudott abbahagyni. Egy 1951 augusztusában kelt levelében így írt: „Ide a gyárba minden délelőtt kijárok, és igyekszem a gyár segítségére lenni. A kézremegés (a jobb kezem remeg) tényleg fennáll, de annyi baj legyen.”

Aschner Lipót 1952. január 18-án, 80 éves korában hunyt el. A hagyatéki eljárás

során megállapított vagyona mindössze a budapesti folyószámláján lévő forintösszeg volt:

„[...]Kivonat a Budapesten az 1952. évi január 16. napján végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt Aschner Lipót volt budapesti lakos hagyatéka ügyében Budapesten az 1952. évi április hó 3. napján dr. Keszthelyi Zoltán budapesti állami közjegyző előtt megtartott tárgyalásról készült jegyzőkönyvből.

Hagyatéki eljárás alá vonatott az Országos Takarékpénztár Széna téri fiókjánál vezetett 44 000 forint folyószámla-követelésnek fele része (másik fele közszerzemény): 22 000 Ft. Terhek: 25 482 Ft

Végrendelet nem maradt, így törvényes lemenőágbeli örökös az örökhagyó egyetlen önjogú gyermeke: Aschner Pál, budapesti, II. Keleti Károly utca 16. lakos, özvegyi jogon közszerző és hitvestárs: özvegy Aschner Lipótné Czettel Anna Budapest, II. Toroczkó u. 30. [...], mindkettőt dr. Sárkány Lajos ügyvéd Budapest, XI. Városmajor utca 19/a lakos képviseli.

Az örökhagyó özvegye képviselője útján kijelentette, hogy özvegyi jogát nem érvényesíti.

Hagyaték átadása: Az Országos Takarékpénztár Széna téri fiókjánál az örökhagyó nevében vezetett 44 000 Ft tőke és járulécai folyószámla-követelésből a hagyatékot képező felerészt, vagyis 22 000 Ft. azaz huszonkettőezer forintot (másik fele része az özvegyet illeti közszerzemény jogcímén) és járulékait öröklő Aschner Pál törvényi lemenőágbeli öröklés jogcímén.

Ennélfogva utasítandó az Országos Takarékpénztár Széna téri osztálya, hogy az örökhagyónak ott vezetett folyószámla-követelését az illetékeknek kifizetésének igazolása után az örökhagyó örökösének vagy ennek igazolt meghatalmazottjának kezeihez szolgáltassa ki. [...]

Budapest, 1952. évi április hó 7.

A budapesti központi járásbíróság, Halassy Sándor sk.”

Mindezek ismeretében természetesen sok kérdés marad megválaszolatlanul. Hogyan lehetséges például, hogy az Egyesült Izzó egykori vezérigazgatója, akinek jövedelme az 1930-as évek második felében jóval magasabb volt, mint a miniszterelnöké, nem végren-

delkezett? Hogyan vesztetett el Aschner Lipót rózsadombi villájának muzeális értékű berendezése? Hová lettek a részvényei és az egyéb járadékai? Aschner, aki mauthauseni deportálása után másfél éven át egy genfi szállodában rendezkedett be és gyógykezelte magát, nem gondoskodott arról, hogy hazatérése után legyenek tartalékai?

A kérdésekre csak maga Aschner Lipót, illetve felesége és fia adhatott volna választ. A levéltári dokumentumok között csak az idézett hagyatéki végzést találjuk, amely szerint minden vagyona az OTP-ben vezetett folyószámlán lévő 44 000 Ft volt. Ez a KSH hivatalos átszámítási képlete szerint 2011. évi árfolyamon 2 160 000 Ft-ot ér.

*

1952 januárjában az újságok nem adtak hírt Aschner Lipót haláláról. Az országos lapokban nem jelentek meg nekrológok, sem gyász hírek. Az újpesti gyár üzemi lapjában, az Izzóban, amely akkoriban a Magyar Dolgozók Pártja Egyesült Izzó Pártbizottságának lapja volt, egyetlen sor sem adta hírül, hogy az igazgatótanács alelnöke elhunyt. Az 1952. január 24-én, 31-én és a rákövetkező hetekben megjelent lapszámokban a munkaversenyről, a normákról, felajánlásokról, valamint a pártfőtítkár közelgő 60-dik születésnapjáról, közöltek cikkeket, Aschner Lipótról nem. Még a monogramját sem írták le, mert pályája, életútja nem illeszkedett a korszak erkölcsi modelljéhez.

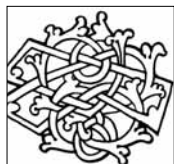
Temetése csöndben zajlott le, nem volt szakmai búcsúztatása, beszédet csupán a főrabbi mondott. Aschner Lipót a Kozma utcai izraelita temető 3C parcellájában nyugszik. □

Aschner Lipót és felesége sírja a Kozma utcai temetőben

DR. HOLLÓSI ANTAL

Dr. Lazarits Jenő

Alsódabasi igazgató-tanító és tanítónő fiaként száz éve, 1911. december 13-án született. Édesanyjának testvére élt Újpesten, így iratkozott be először magántanulónként a Könyves Kálmán Főgimnáziumba, ahol 1929-ben érettségizett. Ekkor már egyértelmű volt, hogy az orvosi hivatást választja, ezért a szegedi magyar királyi Ferenc József Tudományegyetem Orvosi Karának lett hallgatója. Itt érdeklődése a sebészet, illetve a manuális szakmák felé irányult. 1936-ban avatták orvosdoktorrá, ezután megszerezte az iskolaorvosi és egészségügyi szakképesítést. Első publikációi is ebben a tárgyban jelentek meg. Ahhoz, hogy a sebészetben gyakorlatot szerezhessen, az akkori lehetőségek közül egy klinikán először „fizetés nélküli gyakornoki” állást kellett kapnia. Ez a Hedri Endre professzor által vezetett budapesti I. sz. Sebészeti Klinikán sikerült. A szakvizsgát követően „külön szobás tanársegéd” lehetett. Bár fizetést nem kapott, de a klinikán lakott állandóan rendelkezésre állva. Mindez hihetetlen nagy tapasztalat és tudás megszerzését tette lehetővé. 1939-ben kap segédorvosi állást a Károlyi Kórházban, 1941-ben frontszolgálatra hívták be Kassára. Alakulatával sebészként bejárta szinte az egész országot, mindenütt a legsúlyosabb sérültek ellátásában vett részt. Ennek során kötött életre szóló barátságot Zsebők Zoltánnal, a későbbi világhírű radiológussal. A háború vége Zalában érte, ahonnan azonnal visszatért Újpestre és

Dr. Lazarits Jenő

jelentkezett az akkor még szovjet hadikórházként működő kórházában. 1945. július elsejétől Károlyi István, kinevezi sebész adjunktusnak, de fizetést csak fél év múlva tud biztosítani. Itt főnöke a méltán nagyhírű és tekintélyű dr. Sándor István a kórház akkori igazgatója. Kitűnő szakmai és emberi kapcsolat alakul ki közöttük, jól ötvöződik együttműködésük során az igazgató megújulásra kész elszántsága és Lazarits Jenő fronton szerzett nagy tapasztalata. Új szakmai profilokat szerveznek, korszerű sebészeti technikákat alkalmaznak. A kórház államosítása és Sándor István nyugállományba vonulása után 1954-ben nevezik ki kórházigazgatónak. Haláláig tölti be ezt a tisztséget. 20 éves működése során hozta létre a kórházban az izotóp diagnosztikát és terápiát, a korszerű laboratóriumot, melynek vezetői mindig a szakma kiválóságai voltak (Horn Zoltán, Újváry György). Kiemelt szakterületté tette a diabetológiát, amellyel a Magyar Diabetológiai Társaság elnökségének tagjaként maga is foglalkozott. E témában volt társszerzője egy német nyelven megjelent könyvnek (Chirurgie bei diabetes). Pályája során 40 dolgozata jelent meg, ő szerkesztette az 1974-ben kiadott kórházi évkönyvet is. Létrehozta az Árpád telephelyen az azóta vezető osztállyá fejlődött Baleseti Sebészeti Osztályt, elindította a gasztroenterológiát. 1964-ben szerezte meg a kandidátusi címet, és munkatársai, tanítványai közül is sokan szereztek tudományos fokozatot, egyetemi katedrát, felhasználva az itt szerzett ismereteket, gyakorlatot. Nagy munkabírású, önmagával szemben is szigorú, a helyi közéletben is aktívan részt vevő vezető volt. Nem csak beosztottai, de a kerületben élők is tisztelték, elismerték. 60 éves korában a Munka Érdemrend Arany fokozata állami kitüntetést kapta. Fiának – aki később szintén sebész lett és sajnos már 2 éve elhunyt – orvossá avatását már nem érthette meg. Kórházi irodájában lett rosszul, és 3 nap múlva, a jó barát Zsebők professzor klinikáján, 1975. április 15-én hunyt el. □

Újpesti festékek a MÁV szerelvényein

A festékgyárak és a vasúti járműjavító műhelyek egyaránt fontos szerepet játszottak Újpest történetében. Lapunk hasábjain korábban mindkét terület történetét érintettük. Érdekes adalék azonban a két ipari szektor helyi összefonódása, hiszen jól mutatja, hogy 1970 és 1990 között miként kapcsolódott közvetlen módon egymáshoz az újpesti festékgyár termékeinek megrendelése, gyártása és ugyancsak Újpesten történő, de az ország egész területére kiterjesztett vasúti felhasználása.

A vasúti járművek felületeit gyártáskor, valamint nagyjavításakor Újpesten az istvántelki főműhelyben, valamint a MÁV többi járműjavító egységében (a dunakeszi, szolnoki és észak-pesti főműhelyekben) kívül-belül korrózió elleni védelemmel és különféle (festék, galvanikus, műanyag stb.) bevonatokkal látták el.

A vasúti járművek védelmére használatos bevonatok közül a festésnek, fényezésnek van a legnagyobb jelentősége. Az alkalmazott festékrendszer összetételét szigorú műszaki előírások, szabványok határozzák meg. A festékbevonat-rendszerekhez általában alapozó festékeket, tapaszokat, valamint közbelső- és fedőfestékeket alkalmaznak.

A közlekedési eszközöket, így a vasúti járműveket is, meghatározott időközönként, vagy bizonyos futásteljesítmény elérése után felül kell vizsgálni, és az észlelt hibákat ki kell javítani. A karbantartás során a járművek korrózióvédő bevonatát is kijavítják vagy felújítják. Az 1970-es években a járműszerkevény külső fényezett/festett részének fedőbevonatát három-hat évenként átfestették, a jármű nagyjavításakor, 15–20 évenként pedig a teljes külső-belső festékbevonatot felújították. Ez utóbbi esetekben a régi festékbevonat minden rétegét eltávolították. A vasúti járművek fényezési technológiája az alábbi munkafázisokra bontható: felületkezelés (mechanikai úton: csiszolással, illetve vegyi úton), korrózió-

gátló alapozás, mélyedéstapaszolás, átvonó tapaszolás, kittcsiszolás, izoláló réteg szórása, alapzománc szórása, folttapaszolás, lakkcsiszolás, fedőzománc szórása.

A vasúti járművek korrózióvédelmének használatos bevonatrendszerek anyagainak többségét a Budalakk Festék- és Műgyantagyár újpesti üzemében (I. és II. gyáregység) állították elő. Az új festékanyagok kifejlesztésében igen fontos szerepet töltött be a Budalakkban működő, ugyancsak újpesti székhelyű központi kutató laboratórium.

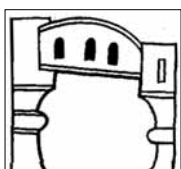
A vasúti járművek festésénél, fényezésénél az 1970-es évektől alkalmazták többek között a Budalakk által gyártott Emulkolor diszperziós vagonfestéket, amely alkalmazási területének leírása szerint: „fa- és fémburkolatú teherkocsik fedőfestéke”, a Rezisztán szuper nevű zománcfestéket, amely „közúti és vasúti járművek, valamint kisebb vízi járművek külső festésére használható. A kültéri igénybevételt magas esztétikai követelmények esetén is jól kielégíti”. A Vasepoxot, az Epodurt és az Euplaszt H késtapaszt ugyancsak Újpesten, a Váci út 75–77. szám alatt állították elő.

A Budalakk gyártmányú festékanyagok fő alkalmazói a MÁV vasúti járműjavító üzemek, a Ganz MÁVAG Vagon- és Gépgyár, valamint a városi villamosvasutak főműhelyei (BKV, DKV, MKV) voltak. Egy 1989 áprilisában keletkezett hivatalos megrendelés szerint, a személykocsik és mozdonyok fényezésére a Budalakk a Rezakril Szuper és a Rezisztán Szuper festékfajtákból az alábbi színárnyalatú festékeket szállította a MÁV járműjavító üzemek számára: azúrkék (RAL 5009), sötét narancs (RAL 2002), sötét szürke (7031), világos szürke (RAL 7038), sáfrány sárga (RAL 1017) és „posta” zöld hígító.

A Budalakk és az Istvántelki Főműhely együttműködésének története az 1990-es évek elején, a cégek privatizálása után ért véget. □

„Újpest-Központ végállomás!”

5. rész: Megkezdődött a Bajcsy-Zsilinszky (István) út átépítése

1987 során tovább folytatódott Újpest-Központ metróállomás keleti felének kivitelezése. Ősszel a födém szerkezet is elkészült az aluljáró azon része fölött, ahol ma a metróhoz vezető le- és feljáró lépcsőkhöz kell menni, illetve a BKV jegypénztár és forgalmi szolgálat helyiségei vannak. Eme ív mentén, pontosabban fölé építették ki a Bajcsy-Zsilinszky út (ma: István) új útpályáját villamosvágányokkal együtt. A már elkészült aluljáró kijáratokat, melyek az ABC (mai Match) elé, illetve a buszvégállomáshoz vezetnek, letakarták és megerősítették, merthogy fölöttük vezetett át az út nyomvonala. Ennek keleti irányú eltolására az állomás és az aluljáró nyugati fele kivitelezési munkáinak elkezdése miatt volt szükség. Itt ugyanis még mindig járt a villamos és nem szünetelt az autóforgalom sem, az állomásépítés második ütemének indulásához viszont az Állami Áruház előtti területet is fel kellett szabadítani.

Az új terelőút északi vége a még keskeny Bajcsy-Zsilinszky úthoz a Petőfi utcai kereszteződésénél kapcsolódott. Itt a József Attila és Petőfi utcák között már korábban lebontották az útban álló házakat. A Petőfi és Jókai utcák közötti egyemeletes épülethez,

melyben az antikvárium is működött, egyelőre nem nyúltak. Viszont ezidőtájt tűnt el a Jókai és Rezi Károly (ma: Király) utcák közötti 15. számú földszintes ház, illetve megkezdődött a kétemeletes saroktoronyos egykori Újpest-vidéki takarékpénztár, utóbb az MSZMP párt házként ismert épület (ma: Újpesti Gyermekek és Ifjúsági Ház) homlokzatának részleges bontása is. Az Angyal patika egyemeletes épülete még mindig megvolt, ugyanakkor mellette a Bajcsy-Zsilinszky út mentén a már korábban szanált házak helyén a Komját Aladár (ma: Lőrincz) (a mai Szent István téri villamosmegálló helyén) átmenetileg füves park húzódott.

Az 1987 őszi-koratelén még épülő ív déli végét a Bajcsy-Zsilinszky út hetvenes évek végén a Munkásotthon utcáig kiszélesített nyomvonalaig igazították, új 2x2 sávost alakítottak ki az út két oldalán. Nyugati, déli irányú része a volt eredeti nyomvonala helyén vezet azóta is, keleti, észak felé vezető szakasza pedig a mai Match előtti tér helyén ekkor keletkezett. Közöttük középperonos kivitelben a 12-es és 14-es villamosok ma is meglévő megállóját alakították ki. Akkor még mindkét irányban itt lehetett felvagy leszállni, a mainál rövidebb, mintegy 50 méter hosszú középperon a háromkocsis szerelvényekhez volt méretezve. *(Folytatjuk...)*

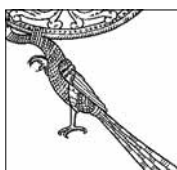
Szerkezetépítés

Munkagödör és a megépített aluljárószakasz 1987-ben

BUDA ATTILA

Károlyi László

Károlyi László (1931-) 13 éves volt, amikor az orosz csapatok 1944-ben ostromolni kezdték a főváros pesti oldalát. Néhány órával a bevonulás után szülei-vel Fótról Bécsbe menekült. Svájcban folytatta itthon kezdett tanulmányait, majd Peruban egy kávé-ültetvényt vezetett, később pedig Londonban dolgozott. A kelet- és közép-európai politikai változások következtében fel sem vetődhetett benne, hogy valaha is visszatérhet

a családi kastélyba, amelyben az ötvenes évek végétől nevelőintézetként működött. Azonban 1994-ben a gyermekközpont akkori igazgatója feleségével együtt felkérte, hogy vegye át az árva gyermekek támogatására létrejött Károlyi István Alapítvány patronálását. Visszatelepülésük után a közben várossá előlépett település tisztelt lakói lettek, 2011 óta mindketten annak díszpolgárai. Szociális érzékenységük a fóti és füzérradványi kastély helyreállítására irányuló, példamutató tevékenységgel párosul.

KÁROLYI LÁSZLÓ

Tornyosuló felhők*

Kerékpáron tettük meg a mintegy nyolc kilométernyi utat vissza – ebből négy kilométert a parkon keresztül –, és a [fóti] Rózsadomb tetején lévő padon ültünk. Aligha volt ez domb, legfeljebb a talaj egy kiemelkedése. De télen, kisgyerek éveimben, egy pár izgalmas méternyi szánkózásra jól szolgált. Rózsák se voltak már rajta, egészen benőtték a bokrok, főleg bukuszusok, de orgona is, amely tavasszal bódító illattal virágzott. De volt a közepén egy tiszta lejtő, amely egy rétre vezetett, amelyet elszórtan fenyők, egy tölgyfa, nyírfák és ismét bokrok tarkítottak, részben eltakarva a parkot a falutól elválasztó kőfal mellett futó utat. Alig több mint 50 méterre állt a kastély, ahol születtem, és amely az otthonom volt, bár az ország más részein is voltak kastélyaink, amelyeket örököltem volna egy napon. A dombtetőn szintén nagy fák álltak. Mögötte, a bokrok és fák szövevénye által elrejtve, egy, a kastély bal szárnyából még éppen látható magnólia fa állt, amelyet évekkorábban lefestettem egy tavasszal. Háttal ültünk a késő nyár ellenére is élénkzöld levelű bokroknak, amelyek áthatolhatatlan falat képeztek mögöt-

tünk. A nap egy ideje már aludni tért messze a három tó mögött, de nem úgy a békák, amelyek brekegése versenyre kelt az előttünk lévő tisztást benépesítő tücskök jóval megnyugtatóbb ciripelésével.

Az őz, amelyet szabad lett volna lelőnöm, nem jött. Egy olyan bakot kerestünk, amely átlag alatti, négy vagy öt éves, és valószínűleg később sem lenne trófeának való. De láttunk néhány sutát; szerencsére nem volt velük erős bak, amelyet tilos volt lelőnöm a korom miatt – így kíméltek meg a szívfájdalomtól. Két mezei nyulat is láttunk, és egy ideig megfigyelhettük, ahogy esznek és játszanak a még mindig dús, buja lóherével teli fűben, majd közvetlenül naplemente után komótosan eltűnnek a szomszédos, már learatott szántóföldön, Pest határában.

Már nem emlékszem, miért is határozunk úgy, hogy megpihenünk a Rózsadombon, hisz már késő volt, és nekem másnap korán kellett kelnem, hogy visszainduljak az intézetbe Pannonhalmára, ahonnan csak karácsonyra jöhöttem ismét haza. Ez volt az utolsó nap, amelyen lelőhettem volna az őzet, amelyet beígértek nekem erre a szezonra. Talán Koleszár vadászmesterünk meg szeretett volna vigasz-

talni az elmaradt lehetőségért, mielőtt elme-
gyek, és mielőtt visszakerékpározott volna a
park három portásházának egyikébe, ahol la-
kott. Ezt a házat az én időmben Koleszár-
kapuként ismerték; a Grófi út legelején állt,
amely 4,5 kilométeren keresztül vezetett a
parkon át a kastélyhoz. Azt mondta, jövő
ilyenkor már biztosan megengedik, hogy egy
jobb bakot lelőjek, amelyet, a „fölülről” (a
szüleimtől és tanácsadóiktól) jövő engedélyre
számítva – amelynek természetesen a követ-
kező júniusban véget érő iskolaév során szer-
zett jó osztályzatok és rendes magaviselet volt
a feltétele – már elő is jegyzett számomra.

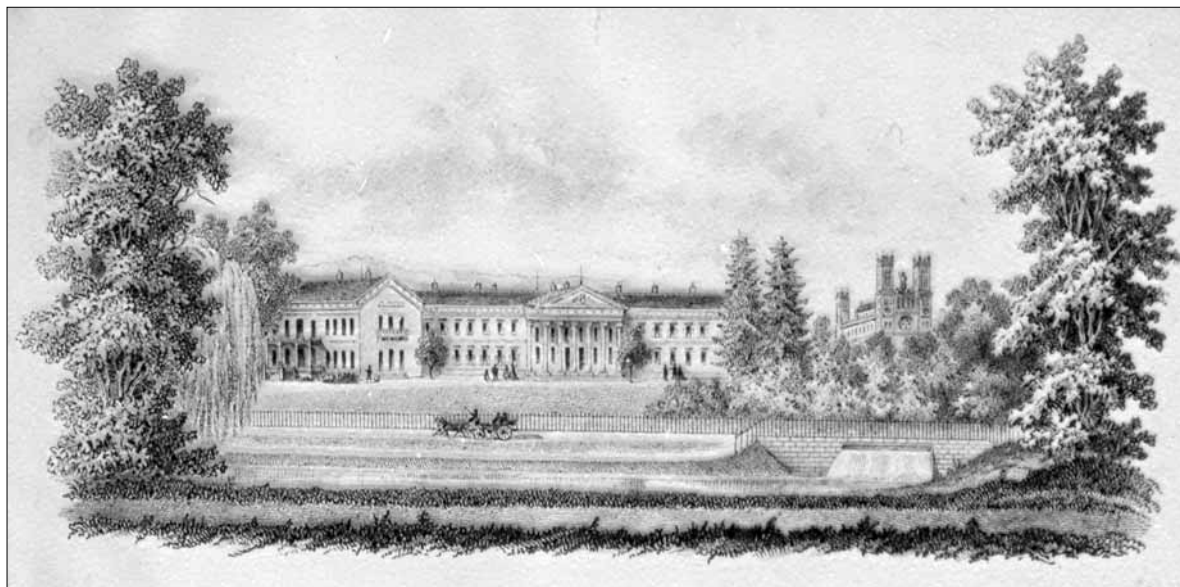
Már arra se emlékszem igazán, hogy
miért is voltam annyira szomorú, miért nem
akartam otthagyni a padot, amelyen ültünk.
Talán, mert tudtam, hogy el kell hagynom a
parkot, a Rózsadombot, az őzeket, a nyulakat,
a kutyákat, a kopóinkat, és a külső parkban a
tavak mögött alig egy kilométerre lévő istálló-
ban lévő lovakat? Nemhogy a jövő év, de még
a karácsony is oly messzinek tűnt, és minden
pillanatba szinte kapaszkodtam, hogy magam-
ba szívjak mindent, amit ez az utolsó otthon
töltött későnyári este adhatott nekem, mint
valami különleges útravalót a nyugat-ma-
gyarországi iskolába tartó utamra.

Akkor még nem sejtettem, és nem is
gondolhattam, hogy kevéssel több, mint egy
év múlva nem lesz számomra kiválasztott őz-

bak. Koleszár nem fog várni rám fél hatkor
kerékpárjával, hogy esti vadászatra vigyen. Az
istálló üresen fog állni az én két pónim, Dorka
és Egyetlen, édesapám lovai, Robi és Tirana
és édesanyám két lova, Rio és Rita nélkül.
Nem lesz már a 12 kopó kutyából álló falkánk,
melyeket síró édesanyám parancsára főlová-
szunk, akit Csatlósnek hívtunk, 12 golyóval
megkímélt az éhes, kóbor kutyák sorsától,
azon a napon, amelyen hosszú, hosszú évekre,
testvéreimmel együtt, elhagyni kényszerül-
tünk mindnyájunk otthonát, hazáját, Kole-
szárt, Csatlóst, Szőke Antalt, Bogár Mihályt,
Paulát, Irmát és a többit. Kráterek fognak tá-
tongani szántóinkon, rétjeinken, mezőinkön,
vadföldjeinken. Nem lesz meg a park, a Rózsa-
domb, sem az otthonom. És mégis, akkor a
kastélyban, egyedül a szobámban, még sokáig
sírtam mielőtt végre elaludtam.

A csalogány már órák óta nem énekelt,
épp akkor váltotta fel az énekes rigó hajnali
dala. Kora reggel volt és indulnom kellett az
intézetbe. 1943. szeptember 6-a volt, az utolsó
13 hónap első napja Fóton, hazámban, örökké
szeretett otthonomban, melynek emlékét min-
dig szívemben hordom.

*Írtam angol nyelven, valahol a nagyvilágban,
valamikor 50 éves emigrációm alatt.

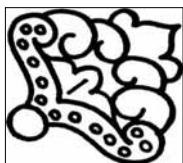

A főti kastély 1868-ban

DR. KRISKA GYÖRGY

Egy újpesti kezdeményezés a természettudományos oktatás megújításáért

Az oktatással foglalkozó szakemberek közül ma már sokan hirdetik, hogy a természettudományos szemléletformálás nem épülhet pusztán egyszerűsített modellek, és vázlatok megismerésére, a gyakorlatban is alkalmazható ismeretek megalapozásához a természet közvetlen vizsgálatán keresztül vezet az út. A szemléletváltáshoz kíván segítséget adni egy újpesti kezdeményezés, amely a közoktatás első, és véleményem szerint legfontosabb szintjén, az óvodai és általános iskolai képzésben egy új eszköz és módszer alkalmazásával ad lehetőséget a természettudományos oktatás tartalmasabbá tételéhez.

Nem kell veszélyes expedíciókra vállalkoznunk ahhoz, hogy megismerjük az élővilág ezernyi apró csodáját, elegendő az is, ha megpróbálunk egy bogár szemével körbenézni a világban. Ehhez nincs is szükségünk másra, mint egy háromnézetű bogárnézőre, amely nagyítólencsei segítségével új, mindeddig rejtett dimenziókba enged betekintést. Az eszköz felső része egy fedővel lezárható, átlátszó, vízálló pohár, amely az alsó zárt hengeres részre illeszthető. A műanyag pohár eltávolítható fedele két nagyítólencsét tartalmaz. Az egyik bele van építve a fedő közepébe, míg a másik egy erre ráhajtható újabb nagyító. A nem túl erős nagyítás miatt a kép mélységélessége kiváló, ami azt jelenti, hogy a tárgy minden részlete élesen látható. A kis nagyítás miatt a bogárnézőbe távolabbról két szemmel nézünk, ami térhatású kép megjelenését eredményezi. Az újabb lencse alkalmazásával tovább növelhető az eszköz nagyítása. A bogárnéző alsó tükrös és nagyító része lehetőséget ad a tárgy alulról történő megfigyelésére ennek megfordítása nélkül. A pohárrész teljesen átlátszó, ami nemcsak az alulról és felülről történő, hanem az oldalirányú vizsgálatát is lehetővé teszi. Az eszköz egyaránt

használható mesterséges tantermi/szobai és természetes megvilágítás mellett, például egy erdei kirándulás alkalmával. A bogárnéző fedelében elhelyezett és a kihajtható nagyítólencsék önmagukban is használhatók, ami lehetővé teszi a nagyméretű tárgyak vizsgálatát is.

A módszer kipróbálásának bázisintézménye a káposztásmegyeri Karinthy Frigyes Általános Művelődési Központ, ahol a kerületi pedagógusok, szaktanárok és óvodapedagógusok továbbképzések keretében ismerkedhetnek meg a gyakorlati alkalmazás fortélyaival. Az intézményben lehetőség van a pedagógiai kipróbálására is, így rendszeressé válhattak az általános iskolai osztályok és óvodai csoportok számára tartott bogárnézős tantermi és terepi foglalkozások.

A Nemzeti Tankönyvkiadó felismerve az újpesti kezdeményezésben rejlő lehetőségeket, vállalkozott a témához kapcsolódó kiadványok megjelentetésére, ezzel egy helyi kezdeményezés válhat az oktatás országos szintű korszerűsítésének motorjává. □

Bogárnézős tanártovábbképzés a Karinthy Frigyes ÁMK-ban

HIRMANN LÁSZLÓ

Dr. Miklós Antal

Városunkban a 20. század első felének meghatározó polgármesterei Ugró Gyula és Semsey Aladár voltak. Az általuk betöltött hivatali ciklusok közé esett dr. Miklós Antal szolgálati ideje, aki válságos időszakban lehetett Újpest első embere.

A felvidéki Pecsényéden született 1870-ben. Középkorába a trencsényi piarista gimnáziumba járt, majd jogi egyetemi tanulmányainak megkezdésekor elhagyta szülőföldjét. Ügyvédi vizsgát tett, és 1899-ben Újpesten nyitott irodát. A fejlődő nagyközség lehetőséget teremtett szakmai karrierjének kiteljesedéséhez. A helyi királyi járásbíróság ügyészségi megbízottja lett, majd elnyerte Pest vármegye tiszteletbeli főügyészének címét is.

Dr. Miklós Antal

A helyi politikai életbe 1907-ben, a várossá alakuláskor kapcsolódott be. Tagja lett a képviselőtestületnek, és Ugró Gyula polgármester városfejlesztő tevékenységének egyik támogató segítőjeként tevékenykedett. Feladatokat vállalt a civil szférában is. Hitbéli elkötelezettségéhez igazodva a római katolikus egyházközség világi elnöke volt.

1911-ben Újpest város élén változás állt be. Ugró Gyula polgármester lemondott tisztségéről, helyére a „közmegegyezést élvező” Miklós Antalt választották. A politikai viták miatt Ugró nyugdíjazása késedelmet szenvedett, ezért utóda két esztendőn keresztül csupán helyettes polgármesterként regnálhatott. Hivatalos megválasztására és eskütételére csak 1913 augusztusában került sor. Az új polgármester hallatlan lelkesedéssel látott feladatai elvégzéséhez. Kiváló emberek vették körül a városapparátusban, többek között Hess Pál, Weigele Sándor és Jónák Gyula voltak a munkatársai. Az utolsó békeévben kezdődött meg a városközpont tágabb környezetének rendezése. 1914-re épült fel a főgimnázium épülete, homlokzata előtt kialakításra került a Ferenc József (ma: Tanoda) tér. A polgármesternek további fejlesztési tervei is voltak. 1914-ben jelent meg Újpest jövője című írása. Ebben Miklós Antal előrevetítette városunk sorsát. „Jöhet azonban idő, s talán ez az idő nincs is a távoli ködbe vesző jövőben, hogy Újpest elveszíti önállóságát és mint a főváros külvárosa Budapesthez csatoltatik” – írta. Derűlátásának is hangot adott: „[...] remélhetjük, hogy Újpest jövője mégsem az, hogy epizód szereplő legyen a fejlődés nagy folyamatában – s idővel nemcsak a tudásnak és haladásnak, de a fejlődő élet magasabb rendjének és kultúrájának is színtere lesz.”

Az első világháború megtörte a lendületes fejlődést. Újpesten is mozgósításra került sor. Felállították a lóavató bizottságot, amelynek feladata a hadsereg harci ménekkel való ellátása volt. 1914 őszén befutottak a

vasútállomásra az első sebesülteket szállító szerelvények. A harcok sérültjeit villamossal szállították a frissen kialakított hadikórházakba, a Viola utcai iskolaépületbe és a Főiskolai Szociális Telepre. A polgármester három népkonyhát állíttatott fel, és megszervezte a Polgári Segítő Bizottságot a nélkülöző újpesti családok támogatására. A városházi hivatal megfeszített erővel dolgozott, mivel a korábbi tisztviselők jelentős része a fronton harcolt.

A háborús csatározások messze zajlottak, így Magyarországon és azon belül Újpesten is tovább folytatódott a civilek békeévekhez hasonló élete. 1915-ben baptista nőegylet alakult, a következő évben megszervezte első kirándulását az Újpesti Természetbarát Egyesület. A Munkásotthonban megalakult az Ifjúnunkás Dalárda. A háború azonban nélkülözést is hozott, ezért 1917-ben megkezdte működését az Újpesti Ingenykenyér Egyesület. A frontokon elesett férfiak családjai egzisztenciálisan ellehetetlenültek. Miklós Antal hathatós támogatásával Kollár Miklós gyáros megalakította a hadiözvegyek és hadiárvaik elhelyezéséért szolgáló intézetét. A háború elhúzódásával egyre növekedett a nélkülözők száma. Az alapvető élelmiszereket jegyre árusították, a boltok polcai üresen álltak. Az újpesti asszonyok már 1916-ban a városháza elé vonultak, hogy az ellátási nehézségek miatt tiltakozzanak. Az élelmiszerellátással kapcsolatos visszasságok az egyik fővárosi lapnak is feltűntek. 1918. március 7-én leleplező cikk jelent meg Újpestről. A gondatlansággal és hűtlen kezeléssel megvádolt polgármester belebukott a botrányba. 1918-ban a „közélelmezés terén tapasztalt visszaélésekért való felelősség gyanújával” Fazekas Ágoston alispán felmentette állásából Miklós Antalt. A döntés mögött politikai indok is meghúzódhatott. A polgármester hivatali idejének utolsó évében túl közel került a szociáldemokrata párthoz, amelytől talán a háborús válsághelyzet megoldását remélte.

A városban kialakult hatalmi űrt a vármegye adminisztrációja Ugró Gyula reaktiválásával töltötte be. 1918 márciusában a nyugdíjas polgármester városvezetői megbízást kapott. (Ugró méltányos volt elődjé-

vel. 1932-ben megjelent monográfiájában azt írta, hogy Miklós Antal kimerültségre hivatkozva maga kérte felmentését és nyugdíjazását). Az 1918 őszen kibontakozó polgári forradalom, az elvesztett háború és a körvonalazódó rablóbéke a kommunista erőket segítette hatalomra. Az újpesti direktórium vezetője 1919-ben Miklós Móric lett, aki csupán névrokona volt a korábbi polgármesternek. A Tanácsköztársaság bukásakor azonban újra gyakorlott polgári politikusra volt szükség. 1919. augusztus 25-én az átmeneti hatalmat gyakorló Újpest város Intézőbizottsága Miklós Antalt kérte fel polgármesternek, „mivel egyedül őbenne látta azt a férfiút, aki a múltakon okulva, ismerve mindezen felülemelkedő felfogását, fáradhatatlan buzgóságát, tetterejét és erélyét, a várost a jelenlegi súlyos helyzetből kivezetni képes, visszahelyezte őt a polgármesteri székbe a tanács egyhangú hozzájárulásával”. Egyidejűleg felmentették őt az élelmiszerpanama képtelennek mondott vádjá alól.

Dr. Miklós ezen második polgármesterei időszaka kérésézetűnek bizonyult. Mindösszesen két hónapot töltött a város élén, ismét roppant nehéz időkben. Ekkor állomásozott Újpesten a fővárosig masírozó román királyi hadsereg néhány alakulata. Alig szabadult meg a város az idegen csapatoktól, mikor megérkezett a belügyminiszter leirata. 1919 szeptemberében rendeletileg feloszlított Újpest város képviselőtestülete. Indoklasként az szerepelt, hogy a képviselőtestület vizsgálat nélkül mentette fel korábban a panama vádjá alól a polgármestert. A miniszter nevében eljáró Beniczky államtitkár levele így fogalmazott: „Ez az eljárás szomorú fényt vet a képviselőtestület erkölcsi felfogására.” A döntés értelmében Dr. Semsey Aladár kormány megbízott vette át a vezetést. Új korszak kezdődött Újpest történetében.

Miklós Antal ezt követően visszavonult a várospolitikától. Közéleti szerepet azonban ezt követően is vállalt. Az Óvoda Felügyelő Bizottság elnöke, az Egységes Párt helyi szervezetének alelnöke volt. Az újpesti potentátokat felsoroló 1932-es almanach még az élők sorában említi, de az 1936-os kiadványban már nem szerepel.

Trencsén vára a 19. század végén. Előtérben a Vág fahídja

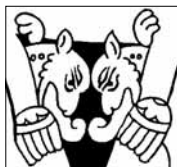

Pecsenyéd, ahol Miklós Antal született, Trencsén megye ősi települése. Nevének eredete a honfoglalás korához köthető. Ekkor telepítettek le segéderőként besenyőket a környékre, határvédő feladattal. A falu első írásos említése 1323-ban Bessenew formában történt. Idővel a név elvesztette eredeti jelentését, a részben szlovák lakosság Pecsenyéd néven emlegette. 1470-ben Pecsenyédi György volt a terület birtokosa, majd a trencsényi vár birtoka lett. A Trencsén központú vármegye jórészt hegyvidék, amelyet a Vág folyó szel ketté. Szent István korában várispánság jött létre a területen. Az elkövetkező évszázadokban királyi birtok volt, majd az Árpádház kihalását követően a Csák nemzetség kezére került. Csák Máté Trencsén várából irányította országrésznyi kiskirályságát, amelyet még évszázadok múltán is Mátyusföldként emlegettek. A mohácsi csatát követően Szapolyai birtok lett a terület, a török hatókörén kívülre esett a vidék. Hadak útjává a Rákóczi-szabadságharc idején vált a megye, a fejedelem éppen

Trencsén alatt vívta egyik sorsdöntő csatáját. A 19. századi iparosítás elkerülte a területet. Pecsenyéd is falusias település maradt, melyről Fényes Elek így írt: „Tót falu. Nagy uradalmi majorság. A báni uradalom bírja.” 1828-ban a falunak mindössze 308 lakosa volt, 34 ház alkotta a települést.

A megyének nevet adó Trencsén város sok pontján idézi az egykori földbirtokos család, az Illésházyak emlékét. Palotájuk állt a városban, az egyik tér Trianon előtt a nevüket viselte. Pecsenyéd faluval ellentétben Trencsén várossá fejlődött. 1910-ben, mikor Miklós Antal Újpestet szolgálta, már ipari központ volt. Gyárainak többségét a környék mezőgazdasága látta el alapanyaggal. Takarógyára, cellulózüzeme és gyufagyártó műhelye is volt. A lakosság jó része élt faúsztatásból, zindelyfaragásból, tőrökészítésből. A város közlekedését a Vág tutajosai, valamint az állami vasút idáig vezető szárnyvonala biztosították. A 19. századvégén a piarista rendről is utcák neveztek el. A rend által fenntartott gimnázium volt Miklós Antal kisdíák alma matere. □

Kedvenc időtöltése a sakk és az evezés volt

Dr. Csóka János újpesti rendőrkapitánya volt 1941 és '45 között. Újpesten született, a Könyves Kálmán Gimnáziumban érettségizett. Édesanyja és testvérei is városunkhoz kötődtek. Életéről, a háború utáni évek megpróbáltatásairól beszélgettünk egyik leányával, Csóka Jolánnal.

– *Honnan származik a család?*

– Apuka Újpesten született 1896-ban, családja a csallóközi Aranyosiból származott, hogy mikor jöttek Újpestre nem tudom. Heten voltak testvérek, nagymama egyedül nevelte a hét gyereket, nagyapáról soha nem beszéltek, így nem is tudok róla semmit. Nagymama azt mondta nekik, aki tanulni akar, tanuljon, aki nem, az minél előbb tanuljon szakmát. Legidősebb testvére, Dániel az első világháborúban halt hősi halált, neve a Tanoda téri emlékművön is olvasható. Károly nevű testvére az 1920-as évek végén Amerikába ment. Nővére Mária, húga Erzsébet, fivérei, Lajos és Ferenc szakmát tanultak. Újpesten laktak mindannyian, nagyon összetartó család voltak. Csak Apuka és Károly bácsi járt gimnáziumba. Mellette korrepetálást, kisdíákok tanítását vállalta, hogy pénzt keressen. Így ismerte meg édesanyámat, Gats Jolánt, aki a Vas megyei Nicken élt, de gyakran megfordult az itteni rokonoknál.

– *Érettségi után hogyan folytatta?*

– 1914-ben érettségizett a Könyves Kálmán Gimnáziumban, pályázott adminisztrációs munkára a városházán és a rendőrségen is. A rendőrségre került, segédfogalmazói, később rendőrfogalmazói munkakörbe. Közben elvégezte a jogi egyetemet, továbbra is rendőrségen maradt, nem akart katonai pályára menni. 1929-ben kapott rendőrkapitányi rangot. 1941-ben lett Újpest rendőrkapitánya. Helyettese dr. Babó Gyula volt.

– *Hol állt a családi ház?*

– A Kossuth utca 36.-ban volt a házuk. Nagy ház, több lakással. Csupa rokon vagy jó

ismerős lakott ott. Apuka nővére, a legjobb barátja és menyasszonya az édesanyjával, természetesen anyukámék, és mi is Gizella húgommal.

– *Hogy jellemezné édesapját? Itt született, itt lakott, bizony nehéz lehetett az esetleges ismerősökkel szemben intézkednie.*

– Bizony sokan ismerték, például Mády Lajos egész a haláláig volt a barátja. Az itt élők közül sokan tisztelték, szerették, iskolai osztálytársnőimtől tudom. Persze akadtak, akik nem kedvelték. Apukámról szólva, nem szeretnék jellemrajzot adni, mert biztosan elfogult vagyok, de mások szerint is becsületes, nem megvesztegethető, nagyon egyenes tartású ember volt. Sokan azt mondták rá emiatt, hogy büszke, pedig nem volt az. Nagyon vigyázott, hogy senkivel szemben ne legyen kapható protekcióra. Még a saját testvérével

Csóka János és felesége

szemben sem. Feri bácsi például, néha szeretett egy kicsit borozgatni. A rendőr elkapta az utcán, bevitte a kapitányságra. Majd a bátyám elintézi, majd így, majd úgy lesz! – mondta. A Tavas utcában volt akkor még a rendőrség, s hátul az udvarban lévő fogdák egyikébe be is zárták őt. Egy napot ott ült, majd apuka figyelmeztette: – Vedd tudomásul, rám soha ne hivatkozz! Egy másik alkalommal csengettek a kapun, anyuka kinézett az ablakon és látta, hogy egy férfi áll ott egy kosárral kezében. Gyönyörű körte, alma, szőlő és őszibarack mosolygott benne. Apuka tud róla, hogy ő idejött, anyuka vegye át nyugodtan az ajándékot – mondta. Mikor hazajött apuka, nagyon mérges lett, s nekem meg a húgomnak azonnal vissza kellett vinnünk az egész kosarat. A munkájáról soha nem beszélt, de tudom néha ügyeletes volt a belvárosban is. Egy alkalomra emlékszem: szociáldemokrata párti gyűlésen ügyeletet kellett biztosítani. Kéthly Anna és Peyer Károly hívei olyan módon összevesztek, hogy majdnem verekedésre került sor, s apuka feloszlatta ezt a gyűlést. Még valamelyik újság is írt róla, mintha párbajra készült volna apukám és Peyer. Megjelent egy karikatúra, hogy a János-hegyen áll egy fekete madár a másik csúcson pedig egy figura kivont karddal. Persze nem mentek kardra.

– *Hosszú fogság és börtönbüntetés keserítette meg dr. Csóka János életét. Hogy történt mindez?*

– 1944-ben a bombázás elől bennünket édesanyámmal együtt elküldött Nickre a nagymamához. 1945 januárjában meglátogatta rokonainkat egyenruhában, nagyon kérték öltözzön át civilbe, mert veszélyes lehet így közlekedni az utcán. Nem lehet ma már tudni, hogy szerencsének mondható-e, hogy ott esett szovjet fogságba és nem a munkahelyén. Tisztként külön kezelték, akiket civilben fogtak el, s túléltek a fogságot, többségében hamarabb jöhettek haza. Úgy tudom a tiszteteket is kiadták volna a szovjetek előbb, de Rákosi azt mondta, nincsen rájuk szüksége. Így 1950 decemberéig maradt apukám hadifogságban. Erről az időszakról soha semmit nem beszélt. Ha kérdeztük, csak hallgatott és a sakktáblát nézte. Azt tudom, hogy Foksányban (Focsani – Románia) is megfordult, de onnan hová került, nem sikerült kideríteni. Sok borzalmat

élhettek át, dr. Babó mesélte később (ő is fogságban volt), hosszú menetelés után egy folyóhoz érve figyelmeztették őket, ne igyanak belőle, mert fertőzést okoz. Sokan nagyon szomjasak voltak, nem bírták ki és sajnos vérhas fertőzést kaptak. Nagy önuralommal ők megállták, és nem ittak belőle. Mikor végre elengedték őket, az országhatáron rögtön lekapcsolta őket az ÁVH, sokak szerint a szovjet fogság jobb volt, mint ami itt következett. Az Andrassy út 60.-ba vitték apukát. Három vagy négy hónapig tartották ott. Soha nem mondta, hogy verték vagy kínozták volna. Jól tudták, kire lehet pszichikusan hatni – azt mondták neki, hogy a szomszéd szobában tartják fogva a családját, írja alá a vallomását és nem lesz bajuk. Nyilván aláírta, hogy beismeri, népellenes büntetést követett el. Innen a Markó utcába került, ott tartották a tárgyalást. Én már akkor dolgoztam, anyuka és a húgom tudott csak elmenni. Azt mesélték, hogy mikor sor került az ítélethirdetésre, dr. Babó Gyula ítéletét akarták felolvasni, pedig az ő tárgyalása csak a következő lett volna. Így kapott 4 év börtönt, megfellebbezte naivan, mondván nem csinált semmit, erre megfejelték még kettővel. Először Szegedre került a Csillagbörtönbe, aztán Márianosztrára. Ott már meglátogathattuk. 1956 júniusában szabadult, csak jóval később 1972-ben rehabilitálták.

– *Hogyan éltek a hosszú évek alatt?*

– Közben nekünk sem volt könnyű az életünk, mire visszajöttünk Nickről, a házunkat államosították, apuka barátja kiadta a lakásunkat, így nagynénéméknél húztuk meg magunkat; heten laktunk együtt. Édesanyám bedolgozóként kézzel kötött, ebből éltünk. Gyönyörű dolgokat készített. Később régi négyszobás lakásunkból egy lakóhelyiséget visszakaptunk. Közben zajlottak a kitelepítések. Rajki Márton ügyvéd, az 1956-os újpesti Forradalmi Bizottság elnöke késő éjszaka vagy korahajnalban becsöngetett, hogy csomagoljunk gyorsan, mert hajnalban jönnek minket is kitelepíteni. Édesanyámmal visszamentünk Nickre, húgom Pesten maradt, 1955-ben ment férjhez. Én később Veszprémbe költöztem. Végül visszajöttem a családomhoz. Óbudán a Rádiótechnikai Gépgyárban dolgoztam a pénzügyi

osztályon, később csoportvezető lettem. Apukám szabadulása után a Dobó utca 32.-ben kaptunk egy szobát a másikban Gergényi Péter (a későbbi rendőr főkapitány) nagymamája lakott. A néni halála után az egész lakás a miénk lett. Szüleim haláláig éltünk ott. Közben állandóan kérvényeztem egy új lakást, végül itt a lakótelepen sikerült megfelelő körülmények közé költöznöm, de édesapám és édesanyám ezt már nem érhatték meg.

– *1944-ig sokat lehetett együtt a család, hogyan teltek a mindennapok, mivel töltötték szabadidejüket?*

– A Kanizsai Dorottya Leánygimnáziumba jártunk, bár nem ott érettségiztünk, mert húgom fegyelmetlensége miatt szüleim vitába keveredtek az iskola igazgatójával. Én pont érettségi évében kerültem át a Mária Terézia Leánygimnáziumba. Nehéz év volt, új iskola, új tanárok, más követelmények, módszerek, de sikeresen átvészelttem. Édesapánk nagyon szigorú volt, szeretett bennünket, de igazán nem tudta kimutatni. Anyukámmal harmonikusan éltek, jól kiegészítették egymást. Apukámtól gimnazista lovagjaink is tartottak. Ha hazakísértek, vitték a táskámat, csak az utcasarokig jöttek. Sokszor jöttek a diáktársak egy kis segítségért, ha felírta őket kisebb csínyekért a rendőr. Kérleltem apukát ne legyen már semmi bajuk, nem csinálják többet stb. Jól van – mondta – tedd az éjjeliszekrényre a nevét. Kisgyermekként mozgékonyak, elevenek, hangosak voltunk. Soha nem vert meg bennünket, de ha valamiért haragudott – nem viselkedtem jól, vagy rossz jegyet hoztam az iskolából – az esti puszi helyett csak elfordította fejét. Az nekem rosszból esett, mintha megvert volna. Télen apukám felöntötte az udvarunkat, ott tanultunk meg korcsolyázni, később a Magyar Pamutipar jégpályájára jártunk. Karácsonykor az ebédlőben állították fel a plafonig érő karácsonyfát, anyukám testvére is nálunk lakott, ő díszítette fel. Az ünnepi menü hal volt. Jó időben a Szűnyog-szigeten sokszor megfordultunk. Guruló üléses kielboatja volt apukának, mikor már tudtam úszni, szinte mindig mentem vele evezni. Sokáig alacsonynövésű voltam, hozzám igazodott. Az ismerősök gyakran kérdezték: hogy tud ez a kislány evezni? Lupaszigetre mentünk át, akkor még olyan tiszta volt a

Duna, hogy inni lehetett volna belőle. Édesapám nagyon szerette a Dunát. Sokat sportolt, egy vasgolyóval edzette a karjait, egyik kezéből a másikba dobálta, tornázott sokszor. Munkájához kellett a jó erőnlét. Ezért tudta a hosszú rabságot is elviselni. Ha tehetett sokat olvasott, nyelveket tanult. Kedvence a sakk volt. Húgom, Gizella inkább anyukámra hasonlított, én apukámtól örököltem többet. Talán ezért egy kicsit többet várt tőlem. Haragudott is érte, hogy miért nem tanulok meg sakkozni?

– *Édesapja hogyan tudott új életet kezdeni szabadulása után?*

– 1956 augusztusában felvették a Fővárosi Teherfuvarozó Vállalathoz. Sajnos három év múlva átszervezésre hivatkozva megszüntették a munkaviszonyát, mikor kiderült büntetett előélete. Ezután egy ismerős segítségével került a Széchenyi fürdőbe medencetisztítóknak. A munkát baleset miatt kellett abbahagynia. Elcsúszott, hanyatt esett. Végül itt Újpesten a Kézműipari Szövetkezethez került portásnak, akkor sikerült megnyugodnia. Tíz év után ment nyugdíjba. Napi programjába tartozott továbbra is a sakkozás, rendszeresen edzett, hetente kétszer-háromszor járt a Széchenyibe úszni. Sajnos egy alkalommal valaki meglökte a lépcsőn, elesett és eltört egyik csigolyája. 1979. április 19-én halt meg, hamvait a Megyeri úti temetőben helyezték nyugalomra. A sírjának megváltása alkalmával határoztam el, hogy az általa annyira szeretett Duna vízébe temetem el őt. Nyugodjék békében. □

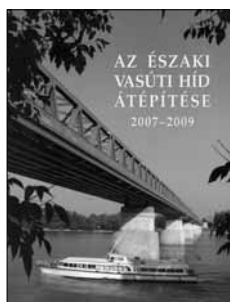
Csóka Jolán szüleiivel az 1970-es évek elején

Kiadványok Újpestről

Négy polgári és egy kereskedelmi tanfolyam birtokában Aschner Lipót az Egyesült Izzó, majd a Tungstram Rt. adminisztrátorából a gyár vezérigazgatója lesz. Mi a siker titka? Végy egy új ipari ágazatot, bízd fejlesztését

fiatal vezetőkre, finanszírozz tudományos kutatást, hódítsd meg a világpiacot. Rojkó Annamária könyve igazi újpesti sikertörténetet tár elénk. A karácsonyi ajándéknak is ajánlható kötet az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben és a Kossuth Kiadó boltjaiban kapható.

A dr. Domanovszky Sándor Széchenyi-díjas mérnök által szerkesztett kötet első részében a híd építésének körülményeit, közlekedéstörténeti jelentőségét kiemelve részletes képet kapunk az 1894-ben elkezdődött munkálatokról.

A következő fejezetek a vasúti híd felújításának részletes történetét ismertetik. Tervezők, építésvezetők, koordinátorok tollából követhetjük nyomon a kivitelezés fázisait. Nagyméretű, szemléletes képek mellett műszaki adatok, időrendi áttekintés, a kivitelező vállalatok, munkatársak felsorolása és irodalomjegyzék teszi teljessé a kiadványt, amely a helytörténeti gyűjteményben az érdeklődők számára hozzáférhető.

Újabb film Újpestről

Október 10-én került adásba az MTV Budapest védett természeti értékeiről készült filmsorozatának a homoktövis védett élőhelyéről szóló epizódja. A Káposztásmegyeren forgatott film rendezője Hajnal Péter. A filmben szerepet kaptak a Karinthy Frigyes ÁMK általános iskolásai, valamint megszólalt dr. Kriska György, lapunk állandó munkatársa is.

Helytörténeti vetélkedő

A Helytörténeti Alapítvány szervezésében november 14-én került sor az általános iskolák

helytörténeti vetélkedőjére. A versenynek a korábbi győztes, a Károlyi István 12 Évfolyamos Gimnázium adott otthont. A 9 csapat közül a győzelmet a Német Tagozatos Általános Iskola, a második helyet az Angol Tagozatos Általános Iskola szerezte meg. Harmadik helyen a Benkő István Református Általános Iskola csapata végzett.

Károlyi konferencia

A Károlyi emlékév zárásaként november 18-án Újpest Önkormányzata és a Helytörténeti Gyűjtemény nyilvános konferenciát szervezett a Városháza dísztermében. Wintermantel Zsolt újpesti és Cselőtei Erzsébet fóti polgármester megnyitója után neves szakemberek tartottak előadást a Károlyi család tevékenységéről. A programot Károlyi László üzenete zárta.

50 éves a Fóti úti iskola

November 19-én ünnepelte megnyitásának 50. évfordulóját az Angol Tagozatos Általános Iskola. A látogatókat nosztalgiaórákra várták, megnézhatték osztálynaplóikat, licitálhattak régi iskolai ereklyékre és körutat tehetek olyan helyeken, ahol diákként sosem járhattak.

25 éves a Babits Mihály Gimnázium

November 25-én ünnepelte negyedszázados fennállását a káposztásmegyeri gimnázium. Ez alkalomból képzőművészeti kiállítás nyílt, különleges irodalomórákra került sor a Babits legendás tanáraival. Miénk a színpad címmel az iskola színjátszói is bemutatkoztak. Sor került a Babits-díj átadására is.

Emlékműállítás

November 27-én a Megyeri temetőben egy „svábkereszt” felállításával emlékezett a 225 éve született Mildemberger Mártonra, Újpest hegyközség első bírójára az Újpesti Városvédő Egyesület és az N. J. Pro Homine Alapítvány. Az emlékművet Klimász János váci kőfaragó mester készítette.

Decembéri számunkban az 24. oldalon látható fotót az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésünkre.